

Kirjallisuuskatsaus: Autismikirjon henkilön autonomia ja kommunikaatio palveluasumisen haastavissa tilanteissa

Sonja Rönkä

Opinnäytetyö, AMK
Toukokuu 2021
Terveys- ja hyvinvointialat
Sosionomi (AMK)

Rönkä, Sonja

Kirjallisuuskatsaus: Autismikirjon henkilön autonomia ja kommunikaatio palveluasumisen haastavissa tilanteissa.

Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. **Toukokuu 2021**, 40 sivua.

Terveys- ja hyvinvointialat. Sosionomi (AMK). Opinnäytetyö.

Julkaisun kieli: suomi

Verkkojulkaisulupa myönnetty: kyllä

Tiivistelmä

Jokaisella ihmisellä on lain mukaan oikeus yhdenvertaisuuteen ja koskemattomuuteen. Autismikirjon henkilöillä ilmenee haastavia tilanteita, jotka herättävät ristiriitoja autonomian näkökulmasta. Opinnäytetyön tilaajana toimi Keski-Suomen Vammaispalvelusäätiö.

Opinnäytetyö toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena, jonka tarkoituksena oli kuvata autismikirjon henkilöiden autonomiaa ja kommunikaatiota palveluasumisen haastavissa tilanteissa. Tavoitteena oli hankkia ajantasaista tietoa Keski-Suomen Vammaispalvelusäätiölle autismikirjon asiakkaiden kanssa työskentelyn tueksi. Tiedonhaku tehtiin tietokannoista Cinahl Plus with full text (EBSCO), ERIC ja Medline aikavälillä joulukuu 2020 - tammikuu 2021. Tutkimusaineistoksi valikoitui lopulta yhdeksän kansainvälistä artikkelia, jotka analysoitiin teemoittelua käyttäen.

Tuloksista nousi esille, kuinka autismikirjon henkilön autonomia näyttäytyy haastavissa tilanteissa kyvyttömyytenä ilmaista oma mielipide ja kyvyttömyytenä tehdä päätös. Autonomia toteutuu parhaimminkin henkilöillä, joilla autismikirjo ja mahdollinen kehitysvammaisuus ovat lievempiä. Kommunikaation näkökulmasta on keskeistä se, että haastava käyttäytyminen on yksi tapa kommunikoida. Mielipiteen selvittäminen voi olla hankalaa, jos asiakas ilmaisee itseään haastavalla käyttäytymisellä. Tällöin tulee pyrkiä ymmärtämään, mitä asiakas käytöksellään ilmaisee. Tuloksissa nousi esille, kuinka erityisesti autismikirjon nuoret aikuiset asiakkaat lisää tukea ja palveluita, muuten heillä on suurempi riski sijoittua rajoittavaan laitosasumisen piiriin. Työkentällä koetaan, että autismikirjon asiakkaiden kanssa työskentelyyn tarvitaan enemmän koulutusta ja osaamista.

Kommunikaatiolla on suuri merkitys autismikirjon autonomialle. Autismikirjon kommunikaation haasteet vaativat paljon työtä, jotta henkilön mielipide saadaan selville. Kommunikaation näkökulmasta työntekijöihin tutustumisella on tärkeä merkitys, koska muutokset ja työntekijöiden vaihdokset aiheuttavat haastavia tilanteita autismikirjon henkilöille. Aikuisten autismikirjon asiakkaiden kohtaamisesta tarvitaan lisää tutkimusta, jotta työntekijät pystyvät edistämään asiakkaiden autonomiaa ja osallisuutta parhaalla mahdollisella tavalla.

Avainsanat (asiasanat)

Autismikirjo, autismikirjon häiriöt, autonomia, itsemääräämisoikeus, kommunikaatio, kirjallisuuskatsaus

Muut tiedot (salassa pidettävät liitteet)

Rönkä, Sonja

Literature review: Autonomy and communication of individuals with autism in challenging situations.

Jyväskylä: JAMK University of Applied Sciences, May 2021, 40 pages.

Health and Welfare, Bachelor's Degree Programme in Social Services, Bachelor's thesis.

Permission for web publication: Yes

Language of publication: Finnish

Abstract

Everyone has the right to equality and physical integrity. Individuals with autism must often deal with challenging situations which cause controversies from autonomy's point of view. Thesis was commissioned by Keski-Suomen Vammaispalvelusäätiö.

Method used was descriptive literature review. Aim of the study was to describe autonomy and communication of people with autism in challenging situations. The purpose of the study was to gather up-to-date information for Keski-Suomen Vammaispalvelusäätiö to support staff working with clients who have autism. Literature search was performed on databases Cinahl Plus with full text (EBSCO), ERIC and Medline during December 2020 - January 2021. The final research material was composed of nine international articles which were analysed using thematic analysis.

The results showed that autonomy of an individual with autism manifests as inability to express one's opinion and inability to make decisions in challenging situations. Autonomy actualizes better with people whose autism and possible intellectual disability are milder. From communication's point of view it is crucial that challenging behaviour is a way to communicate. Getting to know one's opinion may prove difficult when client expresses it through challenging behaviour. In such case it is important to understand what the client is trying to communicate. The results showed how young adults with autism require more support and services, otherwise they possess an increased risk to end up in intrusive placement. Staff working with clients with autism are in need of more knowledge and education.

Communication holds a great importance for autonomy. The challenges of autism spectrum disorders require great deal of work in order to get to know one's opinion. It is important for people with autism to get to know the staff, because staff changes cause challenging situations for people with autism. Extended research on adults with autism is needed in order to support clients' autonomy and involvement in the best way possible.

Keywords/tags (subjects)

Autism spectrum disorders, autism, autonomy, communication, literature review

Miscellaneous (Confidential information)

For example, the confidentiality marking of the thesis appendix, see Project Reporting Instructions, section 4.1.2

Sisältö

1	Johdanto	3
2	Tausta ja teoria.....	4
3	Autismikirjon haastavat tilanteet.....	6
3.1	Kommunikaatio haastavien tilanteiden yhteydessä	7
3.2	Autonomia haastavien tilanteiden yhteydessä.....	9
4	Kirjallisuuskatsauksen tarkoitus ja tavoitteet	12
5	Toteutus.....	12
5.1	Menetelmä.....	12
5.2	Aineiston keruu	13
5.3	Aineiston analyysi.....	16
6	Tulokset.....	19
6.1	Asiakkaan ääni.....	20
6.1.1	Mielipiteen selvittäminen.....	20
6.1.2	Valintojen teko.....	21
6.2	Sosiaalisen maailman kokeminen	21
6.2.1	Ymmärrys.....	21
6.2.2	Aistisäätelyn häiriöt	22
6.3	Palvelujen ja tuen tarve.....	23
6.3.1	Henkilökunnan osaaminen	24
6.3.2	Muutokset.....	24
7	Johtopäätökset.....	26
8	Pohdinta.....	28
8.1	Luotettavuus ja eettisyys	28
8.2	Tulosten hyödynnettävyys ja jatkotutkimusehdotukset	29
	Lähteet	31
	Liitteet	35
	Liite 1. Tutkimusaineisto.....	35
Kuviot		
	Kuvio 1. Tutkimusaineiston hankinta- ja valintaprosessi.....	16
	Kuvio 2. Pää- ja alateemat	19

Taulukot

Taulukko 1. Sisäänotto- ja poissulkukriteerit.....	14
Taulukko 2. Esimerkki aineiston analysoinnista.....	17

1 Johdanto

Jokaisella ihmisellä on oikeus yhdenvertaisuuteen, henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen (L731/1999, §6-§7). Autismikirjon henkilöillä ilmenee haastavia tilanteita, jotka herättävät ristiriitoja itsemääräämisen näkökulmasta. Yleensä tilanteet koetaan stressaavina ja ne voivat liittyä esimerkiksi muutoksiin sopeutumiseen. Haastavissa tilanteissa autismikirjon henkilöillä voi ilmetä haastavaa käyttäytymistä, kuten väkivaltaa itseä tai muita kohtaan. Tilanteet koetaan puolin ja toisin raskaina ja ne herättävät voimakkaita tunteita. (Kerola & Sipilä 2017, 21, 30.)

Itsemääräämisoikeutta on aina kunnioitettava, joten ihmisen tahto on selvitettävä kommunikaation haasteista huolimatta (Sosiaalihuollon asiakaslaki 812/2000, §8- §9), eikä ketään saa asettaa eri asemaan vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn vuoksi (L731/1999, §6). Nind ja Hewett (2011, 49) toteavat kommunikaation hankaluuksien vaikuttavan kielteisesti niin ihmisen käyttäytymiseen kuin hyvinvointiin.

Autonomian näyttäytyminen haastavissa tilanteissa on sosiaalialan näkökulmasta tärkeä ilmiö, koska asiakkaan ihmisarvon kunnioittaminen ja ihmisoikeuksien edistäminen ovat sosiaalialan työn perusta haastavista tilanteista huolimatta. Asiakkaan käytös ja toiminta ei saa vaikuttaa ihmisoikeuksien toteutumiseen, mutta joskus asiakkaan itsemääräämisoikeutta joudutaan rajoittamaan lainmukaisesti viimesijaisena ratkaisuna tehostetussa palveluasumisessa, laitosasumisessa tai työ- ja päivätoiminnassa. (Arki, arvot ja etiikka 2017, 11-13.)

Opinnäytetyöni on kuvaileva kirjallisuuskatsaus, jonka tarkoituksena on kuvata autismikirjon henkilöiden haastavia tilanteita autonomian ja kommunikaation näkökulmasta. Tutkimuksen aihe nousee työelämästä, koska autismikirjon asiakkaiden haastavat tilanteet herättävät monenlaisia tunteita työyhteisöissä ja vaikuttavat työssä jaksamiseen. Tutkimuksen tuloksia tarkastelen palveluasumisen näkökulmasta opinnäytetyön tuloksissa ja johtopäätöksissä.

Opinnäytetyön toimeksiantaja on Keski-Suomen Vammaispalvelusäätiö, joka tarjoaa asumispalveluja sekä työ- ja päivätoimintaa vammaisille henkilöille Keski-Suomessa. Lisäksi säätiö tarjoaa kriisi- ja perhepalveluja. (Keski-Suomen Vammaispalvelusäätiö 2020.) Opinnäytetyön tuotosta voidaan hyödyntää Keski-Suomen Vammaispalvelusäätiöllä tehostetussa palveluasumisessa.

2 Tausta ja teoria

Autismikirjo on yhteisnimitys neurologisen kehityksen häiriöille, joihin kuuluvat erilaiset autistisia piirteitä sisältävät oireyhtymät. Autismikirjon piirteitä ovat poikkeavuudet sosiaalisessa kanssakäymisessä, kommunikaatiossa sekä aistisäätelyssä. (Kerola, Kujanpää & Timonen 2009, 15.) Autismikirjon henkilö hahmottaa maailman eri tavalla, koska hänen aivojensa toiminta on osittain erilaista (Socada 2020).

Autismikirjon henkilöiden määrä Suomessa on noin 55 000. Autismikirjoa esiintyy enemmän miehillä kuin naisilla (Kari, Laakso, Niskanen & Seppänen 2020, 68). Osalla autismikirjon henkilöistä on lisäksi kehitysvamma ja pienellä osalla henkilöistä esiintyy keskimääräistä korkeampaa älykkyyttä. Diagnoosi olisi tärkeä tehdä niin varhain kuin mahdollista, mutta myös aikuisiällä tehty diagnoosi tukee itsetuntemusta ja arjessa selviytymistä. (Socada 2020.)

Autismikirjon aiheuttavat syyt ovat biologisia, mutta varsinainen syntymekanismi on hankala määritellä, sillä siihen ei ole löydetty yksittäistä tekijää. On tutkittu, etteivät rokotukset aiheuta autismia, mutta on tutkittu, että varhainen syntymä keskosena ennen raskausviikkoa 26 on riski autismikirjoon. (Socada 2020.) Geneettisten tekijöiden on havaittu vaikuttavan autismikirjon esiintyvyyteen. Periytyvyyden lisäksi ympäristötekijöillä on tutkittu olevan yhteisvaikutusta oireiden näyttäytymiseen. (Wallace, Guldborg & Bailey 2019, 17-18; Koskentausta, Koski & Tani 2018, 1493; Socada 2020.)

Autismikirjossa esiintyy sekä lievää että vaikeaa autismia (Arvio 2011, 92). Autismikirjoon kuuluvan lapsuusiän autismiin liittyvät erilaiset poikkeavuudet lapsen kehityksessä, ja autismi havaitaan yleensä 2-4-vuotiaana. Poikkeavuudet liittyvät puheen ja vuorovaikutuksen kehittymiseen, eikä osa opi koskaan puhumaan. Lapsuusiän autismissa on usein mukana kehitysvamma. Lisäksi tyypillisenä piirteenä esiintyy rajoittunut ja kaavamainen käytös. (Kari ym. 2020, 68.)

Autismikirjon eri oireyhtymien nimitykset tulevat muuttumaan vuonna 2022 yhteisen nimityksen alle, joka tulee olemaan autismikirjon häiriö (Kari ym. 2020, 68). Toisin kuin lapsuusiän autismi, Aspergerin oireyhtymä tunnistetaan yleensä kouluikässä tai jopa aikuisuudessa, sillä siihen ei liity puheen tai älyllisen kehityksen viivästymää (Kari ym. 2020, 68). Sen sijaan Aspergerin oireyhtymän

tyypillisiä piirteitä ovat lapsuusiän autismissakin ilmenevät kaavamainen käytös, rajoittuneet kiinnostuksenkohteet (Kari ym. 2020, 68) sekä aistien ali- ja yliherkkyys (Attwood 2005, 153).

Autismikirjon henkilön ajatusten kulku voi olla toistavaa ja henkilön käyttäytyminen voi näyttäytyä erikoisena tai sopimattomana erilaisissa tilanteissa. Oireet muistuttavat pakkotoimintoja ja pakkoajatuksia, mutta autismikirjolle ne tuottavat mielihyvää ja rauhoittavat, toisin kuin pakko-oireissa häiriössä. (Castrén & Timonen 2019, 288.) Autismikirjon henkilö saattaa hakea itselleen turvallisuuden tunnetta tai erilaisia aistikokemuksia omalla yksilöllisellä käyttäytymisellä, kuten tuottamalla erilaista ääntelyä, heiluttelemalla käsiä ja jalkoja, jumittumalla esineiden tietynlaiseen järjestykseen tai esimerkiksi toistamalla samoja liikeratoja yhä uudelleen (Kerola & Kujanpää 2009, 25-26).

Uni- ja syömishäiriöt, aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriöt, älyllinen kehitysvamma, epilepsia, raivokohtaukset ja aggressiivinen käyttäytyminen, ahdistuneisuus- ja mielialahäiriöt sekä itsensä vahingoittaminen ovat autismikirjolla esiintyviä tyypillisiä rinnakkaisoireita (Castrén 2019, 43; Vanhala 2018). Lisäksi autismikirjon henkilöillä esiintyy stressiherkkyttä ja sosiaalista vetäytymistä (Kari ym. 2020, 68). Autismikirjon henkilöille yleisen jännittyneisyyden ja ahdistuneisuuden vuoksi autismikirjon asiakkaiden on Timosen (2019, 296) mukaan tärkeää harjoitella rentoutumista.

Autismikirjon henkilöt tarvitsevat myös vuorovaikutustaitojen harjoittamista, koska stereotyyppiset käyttäytymispiirteet tuovat haasteita sosiaalisiin tilanteisiin. Autismikirjon henkilön on hankala jäsentää asioita ja vaikea ymmärtää erilaisia näkökulmia. Autismikirjon henkilöillä on myös taipuvaisuutta kiinnittyä ja juuttua yksityiskohtiin, joten sosiaalisiin tilanteisiin tarvitaan paljon tukea ja harjoitusta. (Kerola & Kujanpää 2009, 25-26; Timonen 2019, 296-297.)

Autismikirjon henkilöä on tärkeää ohjata palvelujen ja tuen piiriin. Koska autismikirjon henkilöillä on usein haasteita muutokseen sopeutumisessa, työntekijöiden vaihdoksia tulisi välttää. (Socada 2020.) Osa autismikirjon henkilöistä kykenee itsenäiseen elämään, kun taas osa tarvitsee koko elämän ajan vahvaa tukea (Kari ym. 2020, 67). Lääkäri, sairaanhoitaja, kommunikaatio-ohjaaja, puhe-terapeutti, toimintaterapeutti, autismiohjaaja ja sosiaalityöntekijä ovat esimerkkejä autismikirjon asiakkaiden kanssa työskentelevistä tahoista, joiden tehtävänä on ennen kaikkea tukea ja vahvistaa asiakkaan osallisuutta ja itsemääräämisoikeutta. (Socada 2020.)

Suomessa noin puolella autismikirjon henkilöistä on kehitysvamma (Vanhala 2018). Kehitysvammaisuus tarkoittaa laaja-alaisia toimintahäiriöitä sosiaalisissa, kielellisissä, älyllisissä ja motorisissa taidoissa sekä ja omatoimisuus- ja hahmottamistaidoissa (Arvio 2011, 12; Kari ym. 2020, 35). Sekä Arvion (2011, 12) että Karin ja muiden (2020, 35) mukaan älyllisessä kehitysvammaisuudessa on kyse aivojen kuorikerroksen toimintahäiriöstä. Kehitysvammaisen henkilön mielen kehitys on estynyt tietoisuuden, ajatusten ja tunteiden tasolla, ja kehitysvammaisilla henkilöllä voi olla myös psyykkisiä tai kehollisia häiriöitä. (Kari ym. 2020, 34.)

Suomen väestössä kehitysvammaisia ihmisiä on noin 40 000. Osa kehitysvammaisuutta aiheuttavista syistä on edelleen tuntemattomia, mutta löydettyjä tekijöitä ovat sikiökautiset kehityshäiriöt, syntymän jälkeiset psykiatriset sairaudet sekä lapsuudenaikaiset ympäristötekijät. Lisäksi lapsuuden aikaiset infektiot, kallovammat ja myrkytykset sekä raskaudenaikaiset infektiot, lääkkeet, alkoholi ja huumeet aiheuttavat kehitysvammaisuutta. Myös perinnöllisillä syillä on hieman vaikutusta. Kehitysvammaisen henkilön toimintakyvyn aste luokitellaan lievään, keskivaikkeaan, vaikeaan tai syvään asteeseen. (Kari ym. 2020, 35.)

3 Autismikirjon haastavat tilanteet

Käsittelen autismikirjon henkilön haastavia tilanteita kommunikaation ja autonomian näkökulmasta. Autismikirjon henkilöillä ilmenee erilaisia haastavia tilanteita. Ne liittyvät koettuun stressiin ja vaikeuteen hallita kehoa ja omaa toimintaa. Haastavassa tilanteessa stressi vie kaiken energian, mikä hankaloittaa selviytymistä muuttuvassa tilanteessa. Tällöin itsekontrolli heikkenee, jonka seurauksena voi olla esimerkiksi apatiaa, eristäytymistä tai erikoiselta näyttävää käytöstä. (Kerola & Sipilä 2017, 30.)

Muutosten ja aistipoikkeavuuksien lisäksi struktuurin poissaolo, opitut toimintamallit, turvattomuus, tunteiden tunnistamisen ja käsittelyn vaikeus sekä mielekkään tekemisen puute saattavat aiheuttaa haastavaa käyttäytymistä. Samoin jos henkilö joutuu jatkuvasti odottamaan ja olemaan epä tietoinen siitä mitä seuraavaksi tapahtuu, turhautuu ja tylsistyy hän helpommin, josta voi seurata haastavia tilanteita. (Kerola & Sipilä 2017, 42, 107.)

Kerolan ja Sipilän (2017) mukaan haastavan käyttäytymisen eri muotoja on lukemattomasti ja niitä ilmaantuu jatkuvasti lisää. Karkaileminen, huutaminen, pureminen, oksentaminen, raapiminen,

itsensä tai toisten lyöminen sekä pään hakkaaminen seinään tai lattiaan ovat esimerkkejä haastavasta käyttäytymisestä. Myös itsensä alastomaksi riisuminen pitkin päivää, ulosteen syöminen ja sillä tuhriminen ovat haastavan käyttäytymisen eri muotoja. Lisäksi Kerola ja Sipilä (2017) näkevät haastavan käyttäytymisen muotoina jatkuvan puhumisen ja saman asian kysymisen, puhumisesta kieltäytymisen, asiattomuuksien tekemisen, omien silmien tai korvien painelun, paikkojen tai asioiden rikkomisen sekä jatkuvan syömisen. (Kerola & Sipilä 2017, 22.) Käsittelen autismikirjon henkilön haastavia tilanteita kommunikaation ja autonomian näkökulmasta.

3.1 Kommunikaatio haastavien tilanteiden yhteydessä

Kommunikaatio vaatii kaksi osapuolta, viestin lähettäjän eli ilmaisijan, ja viestin vastaanottajan eli ymmärtäjän. Kerolan ja Sipilän (2017) mukaan kommunikaatioon kuuluvia osa-alueita ovat tiedonvälitys, viestintä, tiedottava vuorovaikutus, tunteiden ja toiveiden esittäminen sekä henkisen kosketuksen olemassaolo. (Kerola & Sipilä 2017, 85.) Toimintakykykäsitteiden ICF-luokituksen mukaan kommunikointia voidaan toteuttaa kielellä, merkeillä tai symboleilla. Kommunikaatio on puheen lisäksi ilmeitä, eleitä, kehonkieltä, viestien tuottamista ja ymmärtämistä, keskustelun jatkamista sekä kommunikointilaitteiden ja -tekniikoiden käyttöä. (ICF n.d.)

Vuorovaikutustilanteissa on olennaista taito tarkastella erilaisia näkökulmia sekä ymmärrys siitä, että ihmisen mieli toimii eri tavoilla (Timonen & Ärölä-Dithapo 2019, 317). Kerola ja Kujanpää (2009) nostavat esille mielenliikkeiden ymmärryksen, kyvyn ymmärtää mitä toinen ihminen ajattelee ja tuntee. Kyky kehittyä sosiaalisessa kanssakäymisessä, mutta autismikirjon henkilöille se on pulmallista, koska heiltä puuttuu kyky ymmärtää toisten tunteita ja heidän on hankalaa tulkita muiden ihmisten viestejä tarkoitetulla tavalla. (Kerola & Kujanpää 2009, 40-41.)

Autismikirjon henkilöiden kommunikaation haasteet johtavat haastaviin tilanteisiin. Kerola ja Sipilä (2017) kuvaavat, kuinka autismikirjon henkilö saattaa sosiaalisessa tilanteessa osoittaa aidosti kokevansa vahingoniloa. Myös autismikirjon huumori voi olla niin persoonallista, että se vaatii vastaanottajalta paljon syventymistä päästäkseen siihen sisälle. Autismikirjon henkilölle saattaa tavaroiden piilottelu, yksittäisen sanan tai liikkeen toistelu tai tekstien ja sanojen muuttelu olla erittäin hauskaa. (Kerola & Sipilä 2017, 126.) Autismikirjon henkilöllä voi olla myös sosiaalisten tilanteiden ymmärtämättömyyden vuoksi kyltymätön huomion tarve ja hän saattaaakin hakea huomiota erittäin voimakkaasti (Kerola & Sipilä 2017, 56).

Autismikirjon henkilö saattaa loukata toista ihmistä omalla käytöksellään, koska häneltä puuttuu tilannetaju. Tilannetajun puute eli kontekstisokeus ilmenee hankaluutena ymmärtää toisten odotuksia sosiaalisissa tilanteissa, joten autismikirjon henkilö käyttäytyy joustamattomasti ja saattaa ilmaista omat mielipiteensä muiden silmissä epäkohteliaasti. Autismikirjon henkilö tarvitsee sosiaalisten tilanteiden sanallistamista ja visualisoimista, jonka kautta ymmärrys tilanteista lisääntyy ja henkilö saa erilaisia vaihtoehtoja joustavampaan sosiaaliseen kanssakäymiseen. (Kerola & Kujanpää 2009, 127.)

Kommunikaation näkökulmasta haastavia tilanteita voi syntyä myös silloin, kun autismikirjon henkilö kommunikoi niin sujuvasti puheella, että vuorovaikutustilanteessa toinen osapuoli ei ymmärrä autismikirjolle tyypillistä taipumusta ymmärtää asiat kirjaimellisesti, mikä johtaa helposti väärinymmärryksiin. Sosiaalisten tilanteiden ymmärtämisen tukena voidaan käyttää esimerkiksi visualisointia, piirtämistä, sosiaalisia tarinoita, dramatisointia sekä erilaisia sopimuksia ja sääntöjä. (Kerola & Sipilä 2017, 88, 126.)

Autismikirjon henkilöt ja heidän kommunikointinsa koetaan haastavana myös henkilökunnan näkökulmasta. Äikäs (2012) kuvaa, kuinka eräässä kehitysvammaisten toimintakeskuksessa autismikirjon asiakkaat koettiin häiriötä tuottavina ja henkilökunta koki heidän kanssaan työskentelyn rasakaksi. Työntekijät kokivat kommunikoinnin todella haastavana ja olivat sitä mieltä, ettei heillä ole tarpeeksi ammattitaitoa kohdata autismikirjon asiakkaita. He kuvasivat autismikirjon asiakkaiden häiriintyvän meluisissa ja täysissä toimintakeskuksen tiloissa ja aiheuttavan samalla häiriötä muille asiakkaille. (Äikäs 2012, 119-120.)

Kerolan ja Sipilän mukaan (2017) haastava käyttäytyminen on opittu toimintamalli reagoida erilaisiin asioihin, kuten stressiin, kipuun, pelkoon tai pahaan oloon. Haastavasti käyttäytyvien asiakkaiden kanssa tulisi pyrkiä ennakoimaan asioita ja strukturoimaan arkea, kuten rakentaa asiakkaan kanssa oma päiväjärjestys ymmärrettävässä muodossa turvallisuuden tunteen lisäämiseksi. (Ks. Kerola & Sipilä 2017, 42, 80-81, 84.) Koska aistipoikkeavuudet ovat tyypillisiä autismikirjolle, voivat erilaiset valot, hajut, äänet, maut, kuuma tai kylmä ilma toimia haastavan käyttäytymisen laukaisijana (Kerola & Sipilä 2017, 71).

Lisäksi Kerola ja Sipilä (2017) esittävät, kuinka haastavaan käyttäytymiseen liittyy aina vaikeus ilmaista tunteita, ja kuinka haastavat tilanteet liittyvät yllättävän usein terveydentilaan. Kipu voi olla hankala paikantaa ja terveydentilan lasku voi antaa ärsyksen tavaroiden heittelyyn tai puremiseen, varsinkin jos henkilöllä on kommunikoinnin haasteita. Jos henkilö lisäksi nukkuu huonosti ja syö liian vähän, lisää se jo itsessään stressiä. Jos henkilö tulee kohdatuksi ja hän kykenee sanallisesti ilmaisemaan tunteensa, hänellä ei ole silloin tarvetta esimerkiksi lyödä, potkia tai huutaa. (Kerola & Sipilä 2017, 66, 101.)

Ärölä-Dithapo (2019) puolestaan yhdistää tunteet aistitiedon käsittelyyn. Voimme kuvitella esimerkiksi halaamisen olevan miellyttävä aistikokemus, joka tuo mielihyvää. Poikkeavan aistitiedon käsittelyn omaavalle henkilölle voi halaus tuntua epämiellyttävältä kokemukselta ja käynnistää aivoissa taistele tai pakene -reaktion. Toinen esimerkki poikkeavasta aistikäsittelystä on esimerkki lapsesta, joka tarvitsee voimakkaan aistikokemuksen tunteakseen aistimuksen. Jos lapsi on tuottanut itselleen tunnistettavan aistikokemuksen nipistämällä itseään, saattaa hän hellyydenosoituksena nipistää myös toista ihmistä. (Ärölä-Dithapo 2019, 328.)

Jokaisella on oikeus omaan kieleen ja lain mukaan on vammaisuuden vuoksi järjestettävä tulkkaus- ja käänösapua sitä tarvitseville (L731/1999, §17), sillä vammaisille henkilöille tulee varmistaa yhtenäinen pääsy tiedottamiseen ja viestintään (Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016, 9 artikla). Vammaisten oikeuksien yleissopimus (27/2016, 2 artikla) käsittää viestintään lukeutuvan muun muassa eri kielet, pistekirjoituksen sekä erilaiset puhetta korvaavat ja tukevat viestintätavat, jotka voivat perustua niin kuuloon, selkokieleen, tekstiin kuin ihmisääneen. Jos henkilö on ei kommunikoi puheella, hänellä on oikeus korvaavaan kommunikointikeinoon, kuten kuvien käyttöön. Jokaisella on oikeus kieleen ja viestintään, vaikka se vaatisi ponnisteluja ja pitkäjänteistä työtä toteutuakseen. (Kerola & Kujanpää 2009, 133.) Käsittelen autismikirjon kommunikaation ongelmallisuutta autonomian näkökulmasta, kuinka kommunikaation ongelmallisuus heijastuu autonomiaan haastavissa tilanteissa.

3.2 Autonomia haastavien tilanteiden yhteydessä

Autonomia, eli itsemääräämisoikeus on jokaisen ihmisen perusoikeus päättää itseään koskevista asioista ja määrätä omasta elämästään (Itsemääräämisoikeuden tukeminen n.d). Jokaisella ihmi-

sellä on yksilöllinen itsemääräämisoikeus ja siihen kuuluu vapaus tehdä omia valintoja (Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016, 3 artikla). Itsemääräämisoikeutta on aina kunnioitettava ja jos vammaisen henkilön mielipiteen selvittäminen on haastavaa, on tarvittaessa otettava mukaan henkilön läheinen tai laillinen edustaja selvittämisen tueksi (Sosiaalihuollon asiakaslaki 812/2000, §8- §9). Käsittelen autismikirjon henkilöiden haastavaa käyttäytymistä autonomian näkökulmasta: oikeudesta ilmaista, oikeudesta päättää, oikeudesta tulla kuulluksi ja kohdatuksi myös haastavissa tilanteissa.

Sosiaalihuoltopalveluja toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan etu. Ratkaisuja ja toimintatapoja päätettäessä on arvioitava asiakkaan edun mukaisesti, kuinka turvata riittävä tuki, hyvinvointi, mahdollisuus vaikuttaa omiin asioihin, osallisuutta lisäävä toiminta sekä omatoimisuuden ja itsenäisyyden vahvistuminen. (SHL 1301/2014, §4.) YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus tuli voimaan Suomessa vuonna 2016. Sopimuksen tarkoituksena on turvata vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden toteutuminen, taata kaikille henkilöille perusvapaudet ja ihmisoikeudet. (Gustafsson 2011, 5, 38.)

Suomen perustuslain (L731/1999) mukaan jokaisella ihmisellä on oikeus koskemattomuuteen. Jos henkilön koskemattomuuteen puututaan, siihen täytyy olla lainmukainen peruste. (L731/1999, §7.) Peruste täyttyy, jos henkilö käyttäytyy väkivaltaisesti vaarantaen joko hänen omaa tai ympärillä olevien turvallisuutta. Tällaisessa tilanteessa on turvallisuus turvattava ennen kaikkea, vaikka se toteutuisi kiinnipidolla, eristämällä, sitomis- ja suojatoimilla tai pakkolääkityksellä. (Kerola & Sipilä 2017, 11.) Myös yhteydenpidon rajoittaminen sekä esineiden ja välineiden haltuunotto ovat esimerkkejä erilaisista rajoitustoimenpiteistä (Arki, arvot ja etiikka 2017, 33).

Vammaishuollossa joudutaan käyttämään rajoitustoimenpiteenä liikkumisvapauden rajoittamista. Siihen joudutaan turvautumaan hätätilanteissa tai ennalta sovitusti toistuvissa äärimmäisissä tilanteissa. Liikkumisvapauden rajoittaminen voi tapahtua esimerkiksi erilaisilla tilajärjestelyillä tai fyysisellä kiinnipitämisellä. Fyysinen kiinnipitäminen nähdään ihmisarvon kannalta parempana vaihtoehtona kuin eristäminen. Kuitenkin kiinnipitotilanne saattaa toteutua niin, että henkilö viedään toiseen huoneeseen, jopa eristyshuoneeseen. Tällainen eristäminen saattaa provosoida asiakasta entistä väkivaltaisempaan käytökseen, joten Kumpuvuori (2006) näkee parempana vaihtoehtona

jatkaa kiinnipitoa niin kauan, että tilanne rauhoittuisi eikä eristämistä tarvittaisi. (Kumpuvuori 2006, 47, 50.)

Liikkumisvapauden rajoituksiin voi lukeutua myös tilanne, jossa asiakas pakotetaan päivittäisiin toimintoihin. Jos henkilökunta pakottaa asiakkaan lähtemään työ- ja päivätoimintaan vastoin tahtoa, ei asiakas tällaisessa tilanteessa pääse päättämään omasta liikkumisestaan tai arjestaan. (Kumpuvuori 2006, 51.) Asiakkaan asumisyksikön vaihto ei sinänsä ole rajoitustoimenpide, mutta vastoin asiakkaan tahtoa toteutettuna se on seurausta henkilökunnan vajeesta tai joko asukkaiden tai toimijoiden keskinäisistä haasteista (Kumpuvuori 2006, 52). Lain mukaan vammaisilla henkilöillä on oikeus valita asuinsijaintinsa ja se, kenen kanssa he asuvat (Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016, artikla 19).

Henkilökunnan on kirjattava aina kaikki rajoittavat toimenpiteet, sillä yksilön oikeusturvan on toteuduttava. Haastavan käyttäytymisen syytä on kuitenkin etsittävä, jotta haastavia tilanteita pystytään ehkäisemään eikä ihmisen koskemattomuutta tarvitsisi rikkoa. (Kerola & Sipilä 2017, 11, 13.) Haastavaa käyttäytymistä ja tilanteita arvioitaessa olisikin hyvä huomioida asiakkaan hyvinvointi ja tarkastella, kuinka asiakkaan perusturvallisuus, sairauksien hoito, seksuaaliset tarpeet, ravinto, lepo, uni sekä sosiaaliset suhteet toteutuvat (Kerola & Sipilä 2017, 103) sekä tarvittaessa otettava käyttöön yksilölliset tukitoimet ja palvelut asiakkaan tilanteen parantamiseksi (Kumpuvuori 2006, 52).

Suomen perustuslain mukaan jokaisella on oikeus työhön ja tätä oikeutta on turvattava (L731/1999, §18). Vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen (27/2016, artikla 24) mukaan vammaisia henkilöitä ei saa sulkea koulujärjestelmän ulkopuolelle. Vammaiset henkilöt ovat oikeutettuja palveluihin, jotka tukevat heidän osallisuuttaan ja yhteisössä elämistä (Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016, 19 artikla). Kerola ja Sipilä (2017) toteavat, kuinka kaikilla aikuisilla pitää olla oikeus jatko-opiskeluun, työhön ja niin itsenäiseen asumiseen kuin mahdollista (Kerola & Sipilä 2017, 140).

Ketään ei saa syrjiä vammaisuuden perusteella (L1325/2014, §8). Viranomaisilla, koulutuksen järjestäjillä ja työnantajilla on yhdenvertaisuuslain (L1325/2014, §5-§7) mukaan velvollisuus edistää

yhdenvertaisuutta. Vammaisuuden vuoksi on järjestettävä kohtuullisia mukautuksia, jotta vammaiset henkilöt pystyvät yhdenvertaisesti asioimaan viranomaispalveluissa, opiskelemaan, työskentelemään sekä käyttämään palveluja (L1325/2014, §15).

4 Kirjallisuuskatsauksen tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyö on kirjallisuuskatsaus, jonka tarkoituksena on kuvata autismikirjon henkilöiden haastavia tilanteita autonomian ja kommunikaation näkökulmasta.

Tutkimuskysymyksetni ovat:

1. Miten autismikirjon henkilön autonomia näyttäytyy haastavissa tilanteissa?
2. Miten kommunikaation ongelmallisuus heijastuu autonomiaan ja haastaviin tilanteisiin?

Opinnäytetyön tuloksissa ja johtopäätöksissä tarkastelen tuloksia palveluasumisen näkökulmasta. Tavoitteena on hyödyntää opinnäytetyötä Keski-Suomen Vammaispalvelusäätiöllä tehostetussa palveluasumisessa työskentelyn tukena.

5 Toteutus

5.1 Menetelmä

Valitsin opinnäytetyöni menetelmäksi kirjallisuuskatsauksen. Kirjallisuuskatsaus tehdään jo julkaistusta tutkimuksista ja katsauksen tiedonhaun on oltava toistettavissa (Suhonen, Axelin & Stolt 2016, 7). Autismikirjon henkilöt ovat haavoittuvassa asemassa oleva asiakasryhmä ja heidän tilanteensa ovat niin herkkiä ja haastavia, että olisi ollut eettisesti hankalaa löytää perusteltuja tilanteita tutkimukseen, joten koin perustelluksi käyttää valmista aineistoa. Kirjallisuuskatsauksen tarkoitus on muodostaa kokonaiskuva tutkittavasta ilmiöstä (Suhonen ym. 2016, 7), joten koin valintani sopivan tarkoitukseeni esitellä toimeksiantajalle kokonaiskuvaa siitä, kuinka kirjallisuudessa on käsitelty autismikirjon henkilön autonomiaa ja kommunikaatiota haastavissa tilanteissa. Lisäksi kirjallisuuskatsauksen valintaan vaikutti vallitseva koronatilanne, koska koin eettisesti parhaaksi tehdä opinnäytetyöni kotoa käsin ilman kasvokkain tapahtuvia tapaamisia tartuntariskin välttämiseksi.

Kirjallisuuskatsauksen tyypit eroavat hieman toisistaan. Kirjallisuuskatsaukseni lähtökohtana on narratiivinen ja kuvaileva kirjallisuuskatsaus, jossa on myös laadullisen meta-analyysin piirteitä. Narratiivinen kirjallisuuskatsaus kuvaa aiemman tutkimuksen antia ja sen aineistona käytetään yleensä vertaisarvioituja tieteellisiä artikkeleita. (Suhonen ym. 2016, 8-9.) Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tarkoitus on koota ja kuvailla aiempaa tietoa tutkittavan ilmiön ymmärtämiseksi (Kangasniemi, Utriainen, Ahonen, Pietilä, Jääskeläinen & Liikanen 2013, 298). Kangasniemen ja muiden (2013, 295) mukaan sekä Rother (2007) että Rumril ja Fitzgerald (2001) esittävät kuvailevan kirjallisuuskatsauksen yhtenä mahdollisena tehtävänä tiedon tuottamisen työtä ja koulutusta varten. Tämä sopi tarkoitukseeni hyödyntää opinnäytetyöni tuotosta Keski-Suomen Vammaispalvelusäätiön toiminnassa.

Laadulliseen meta-analyysiin puolestaan lukeutuu kaksi hieman toisistaan eroavaa analyysin muotoa, metasynteesi ja metayhteenveto, joista metasynteesi on kuvailevampi. Laadullisessa meta-analyysissä katsauksen tulos rakentuu löydetyistä teemoista, tavoitteena löytää syvälinen ymmärrys tutkittavaan ilmiöön. (Suhonen ym. 2016, 15-16.)

5.2 Aineiston keruu

Toteutin aineiston keruun systemaattisella tiedonhaulla. Suunnittelin ja kokeilin erilaisia hakulausekkeita ja alustavia tiedonhakuja. Ensin tein alustavia tiedonhakuja kuusi kappaletta erillisistä tietokannoista, kuten CINAHL Plus with full text (EBSCO) ja ERIC. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen piirteenä on jatkuva, vastavuoroinen reflektointi aineiston valinnan ja tutkimuskysymysten välillä, mistä johtuen sekä aineistoni että tutkimuskysymykseni täsmentyivät prosessin edetessä (Kangasniemi ym. 2013, 296).

Rajasin tiedonhakuni vertaisarvioituihin tieteellisiin artikkeleihin ja tutkimuksiin. Päädyin rajaamaan aineiston julkaisuajankohdan vuodesta 2000 eteenpäin. Koska systemaattinen tiedonhakuni ei tuottanut relevanttia suomenkielistä aineistoa, päädyin keskittymään englanninkieliseen tutkimusaineistoon. Rajasin hakuni koskemaan vain artikkeleita, joista koko teksti on saatavilla. Lisäksi sisäänottokriteereihini kuului tekstin maksuttomuus sekä saatavuus verkossa. Esittelen tutkimusaineiston sisäänotto- ja poissulkukriteerit taulukossa 1.

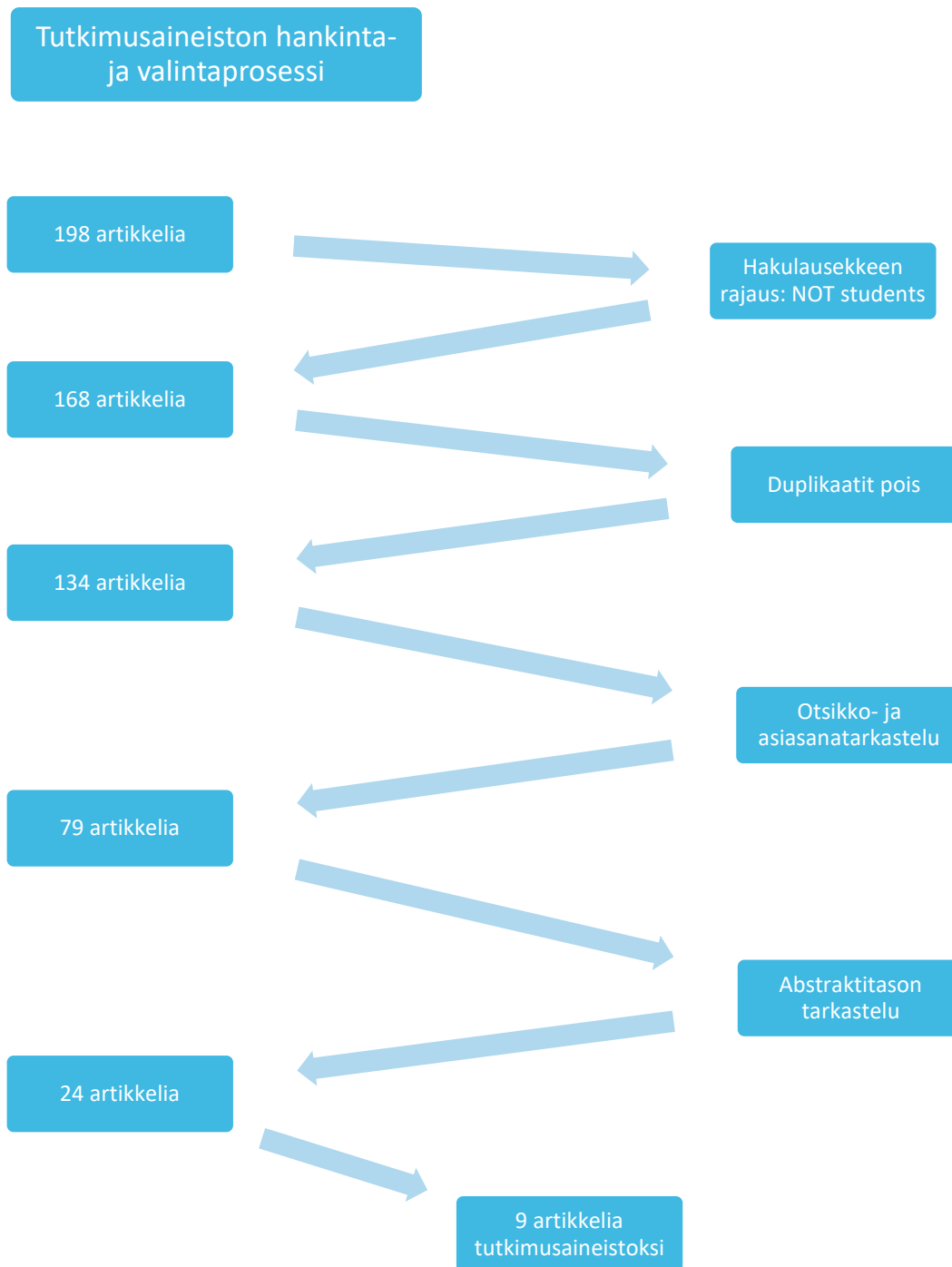
Varsinaisen tiedonhaun suoritin aikavälillä joulukuu 2020 – tammikuu 2021. Päädyin useamman tietokannan sisältämään yhdistelmähakuun: CINAHL Plus with full text (EBSCO), ERIC ja Medline. Varsinainen hakulausekkeeni käsitti hakusanat autism spectrum disorders/autism/asd/asperger's syndrome ja challenging behaviour/challenging behavior/problem behaviour.

Taulukko 1. Sisäänotto- ja poissulkukriteerit

Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
Vertaisarvioitu tieteellinen artikkeli tai tutkimus.	Tutkimus ei ole vertaisarvioitu, opinnäytetyö.
Julkaistu aikaisintaan vuonna 2000.	Julkaistu ennen vuotta 2000.
Julkaistu suomen- tai englannin kielellä.	Julkaistu muulla kuin suomen- tai englannin kielellä.
Koko teksti saatavilla.	Koko tekstiä ei saatavilla.
Verkossa saatavilla.	Ei saatavilla verkossa.
Otsikossa tai tiivistelmässä esiintyy jokin hakusanoista: autism spectrum disorders/autism/asd/asperger's syndrome tai challenging behaviour/challenging behavior/problem behaviour.	Mikään hakusanoista ei esiinny otsikossa tai tiivistelmässä.
Tutkimus on luettavissa maksuttomasti.	Tutkimuksen saatavuus on maksullinen.

Tutkimukseni kohdistuu autismikirjon aikuisväestöön ja toimeksiantajani asiakkaat ovat täysi-ikäisiä. Tämän vuoksi rajasin Boolean operaattoreita apuna käyttäen *lapset* hakulausekkeesta pois, sillä ensimmäisillä hauilla tutkimustulokset keskittyivät lapsiin tai opiskelijoihin. Lopullinen hakulausekkeeni rajasi pois hakusanat children/adolescents/youth/child/teenager.

Ensin sain 198 hakutulosta, jonka jälkeen rajasin vielä haustani pois *opiskelijat*. Rajauksen jälkeen hakutuloksia tuli 168, josta tietokanta rajasi duplikaatit pois ja tuloksia jäi 134. Kävin 134 artikkelia otsikko- ja asiasanasolla läpi, joista karsiutui abstraktitarkasteluun yhteensä 79 artikkelia. Näistä karsiutui tarkempaan tarkasteluun 24 artikkelia, joista lopulta tutkimusaineistoksi valikoitui yhdeksän artikkelia (Liite 1). Kuvaan aineiston hankinta- ja valintaprosessia Kuviossa 1.

Kuvio 1. Tutkimusaineiston hankinta- ja valintaprosessi

5.3 Aineiston analyysi

Aineisto analysoidaan, jotta siitä on mahdollista johtaa tulkinat ja johtopäätökset. Analyysivaiheessa aineisto kasataan selkeäksi kokonaisuudeksi erittelemällä, tiivistämällä ja luokittelemalla.

Tulosten tulkinta jää kuitenkin liian vähäiseksi, jos tulokset esitetään vain analysoinnilla, joten analysoinnin lisäksi aineiston analyysivaiheessa on tehtävä synteesiä, eli muodostettava kokonaiskuvaa aineistosta. (Puusa 2011, 116.)

Analyyysi alkoi aineistoon tutustumisella. Luin erityisesti tutkimusaineistoni tulokset ja johtopäätökset useaan kertaan, pyrkien muodostamaan kokonaiskuvan aineistostani. Seuraavaksi tein muis-tiinpanoja keskeisistä tuloksista ja taulukoin aineistoni (Liite 1.) taulukossa 2 esittelemälläni tavalla.

Taulukko 2. Esimerkki aineiston analysoinnista

Tutkimuksen tekijä(t), vuosi, julkaisupaikka.	Tutkimuk-sen nimi	Tutkimuksen tarkoitus	Tutkimusai-neisto	Keskeiset tu-lokset
Rowe, G. & Nevin, H. 2014. British Journal of Learning Disabilities.	Bringing ‘patient voice’ into psychological formulations of in-patients with intel-lectual disa-bilities, au-tism spectrum disorder and severe challenging behaviours: report of a	Palvelun pa-rannuksen pi-lottiprojekti potilaiden edun vuoksi, tarkoituksena arvioida, saako potilas ää-nensä kuulu-ville. Potilaat kuuluvat autis-mikirjoon ja heillä on kehi-tysvammai-suutta sekä	Havainnoitiin ja haastateltiin neljää autismi-kirjon palvelu-osaston poti-lastä.	Potilaan ääni on mahdollista saada kuulu-viin, sitä pa-remmin mitä lievempiä poti-laan autismi-kirjo ja kehitys-vammaisuus ovat.

	service im- provement pilot.	vaikeaa haas- tavaa käyttäy- tymistä.		
--	------------------------------------	---	--	--

Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa tutkimuskysymyksiin rakennetaan kuvaileva vastaus aineisto-
lähtöisesti, mikä tapahtuu etsimällä aineistosta ilmiöön liittyviä oleellisia seikkoja ja jäsentämällä
niistä selkeä kokonaiskuva (Kangasniemi ym. 2013, 294, 297). Koska kirjallisuuskatsaukseni tarkoi-
tus oli kuvata autonomian ja kommunikaation ongelmallisuuden näyttäytymistä ja heijastumista,
päädyin valitsemaan aineiston analyysin menetelmäksi teemoittelun, eli Whitemoren (2005) mu-
kaisesti raportoin tulokseni muodostamiani teemoja käyttäen (Niela-Vilén & Hamari 2016, 32).

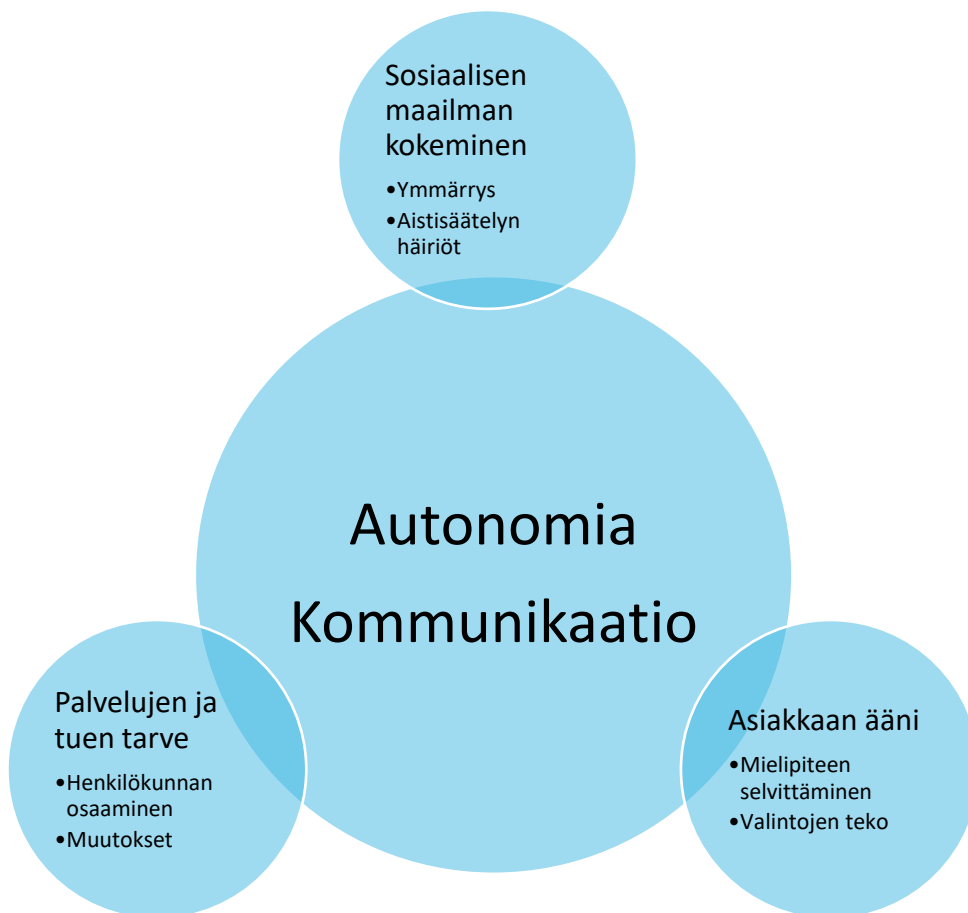
Teemoittelulla on tarkoitus poimia aineistosta toistuvia aiheita ja järjestää niitä kokonaisuuksiksi
(Jyväskylän yliopisto n.d). Teemoittelulle on varattava tarpeeksi aikaa, sillä tutkijan on käytävä tee-
moja useaan kertaan läpi ja varmistuttava niiden merkityksistä. Koska vastauksia saatetaan tulkita
usean eri tutkimuskysymyksen valossa, on teemoittelun haasteena yksittäisen vastauksen kuulu-
minen samanaikaisesti useaan teemaan. (Puusa 2011, 121.)

Tutkimuskysymykset ohjaavat tulosten kokoamista (Kangasniemi ym. 2013, 294), joten tein muis-
tiinpanoja autismikirjon autonomiaa ja kommunikaatiota kuvaavista kohdista. Luin aineistoni tu-
loksia läpi uudestaan ja pelkistin niitä tutkimuskysymyksiä apuna käyttäen (Puusa 2011, 121),
jonka jälkeen erottelin tulokset useaan eri ryhmään yhdistelemällä toistuvia ilmiöitä. Jatkoin tulos-
ten vertailua niin kauan, että sain muodostettua sekä nimettyä pää- ja alateemat (ks. Kuvio 2).

Analyysin viimeisessä vaiheessa pyrin muodostamaan synteessin pelkistämällä, analysoimalla, sekä
tekemällä koonteja ja yhteenvetoja. Synteessin avulla pyrin vastaan tutkimuskysymyksiin ja lopuksi
tulkitsemaan johtopäätökset synteesisistä. (Puusa 2011, 123.)

6 Tulokset

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata, kuinka autismikirjon henkilön autonomia ja kommunikation ongelmallisuus näyttäytyvät palveluasumisen haastavissa tilanteissa. Tutkimusaineistosta nousi kolme pääteemaa: asiakkaan ääni, sosiaalisen maailman kokeminen sekä palvelujen ja tuen tarve (Kuvio 2.). Kaikki pääteemat kytkeytyivät sekä autonomiaan että kommunikaatioon. Asiakkaan ääni jakautui kahteen alateemaan: mielipiteen selvittäminen ja valintojen teko. Sosiaalisen maailman kokemisen alateemoiksi muodostuivat ymmärrys ja aistisäätelyn häiriöt. Palvelujen ja tuen tarpeen alateemoina erottuivat henkilökunnan osaaminen ja muutokset. (Kuvio 2.)

Kuvio 2. Pää- ja alateemat

6.1 Asiakkaan ääni

Asiakkaan äänen kuuleminen ja autonomia ovat osa asiakaslähtöisyyttä, joka toteutuu silloin, kun asiakas kokee osallisuutta. Asiakaslähtöisyys kuuluu sosiaalialan työn periaatteisiin. (Arki, arvot ja etiikka 2017, 15, 30.)

Rowen ja Nevinin (2014) mukaan autismikirjon henkilön ääni on mahdollista saada kuuluviin. Autonomia toteutuu paremmin, mitä lievempiä potilaan autismikirjo ja kehitysvammaisuus ovat. (Ks. Rowe & Nevin 2014, 182-183.) Mitä kyvykkäämpi asukas on, sitä enemmän hän saa tukea valintojen tekemiseen (Hatton, Emerson, Robertson, Gregory, Kessissoglou & Walsh 2004, 111). Myös Gonthier, Longuépée ja Bouvard (2016) kuvasivat alemman toimintakyvyn omaavien autismikirjon henkilöiden vähäistä autonomiaa, jonka vuoksi he ovat erityisen haavoittuvaisessa asemassa. (Gonthier ym. 2016, 3086.)

6.1.1 Mielenpitemen selvittäminen

Kommunikaation ongelmallisuuden heijastuminen autonomiaan nousi kirjallisuudesta esille asiakkaan mielenpitemen selvittämisen kautta. Rowe ja Nevin (2014) kuvaavat Caldwellin ja Stevensin (1998) näkemystä siitä, kuinka tärkeää on ymmärtää asiakkaan yksilöllistä tapaa kommunikoida ja vastattava siihen asiakkaalle ymmärrettävällä tavalla, olipa se asiakkaasta riippuen kommunikointia esimerkiksi puheella tai kuvilla. Asiakas voi kommunikoida myös haastavalla käyttäytymisellä, ja työntekijän tehtävänä on selvittää, mitä asiakas käyttäytymisellään viestittää. (Rowe & Nevin 2014, 178.)

Rowen ja Nevinin (2014) tutkimuksessa yritettiin selvittää puhetta tuottamattoman autismikirjon asiakkaan mielenpitemitä. Rowe ja Nevin (2014) kuvaavat Waltzin (2007) näkemystä siitä, kuinka asiakkaalle, jolle aiheutuu pienistäkin muutoksista ahdistusta, olisi keinotekoisien tutkimustilanteiden järjestäminen eettisesti väärin. Sen sijaan asiakkaan mielenpitemitä pyrittiin selvittämään lukemalla asiakkaasta tehtyjä kirjauksia sekä havainnoimalla hänen käyttäytymistään ja päivärutiineja. Asiakkaan mielenpitemiksi arvioitiin hänen käyttäytymisensä kautta ja niiden mukaan tehtiin muutoksia hänen päivästruktuuriinsa. Vaikka asiakkaan ääni pääsi jossakin määrin kuuluviin, oli tiedossa, että tulokset olivat puhetta tuottamattoman asiakkaan kohdalla suuntaa antavia. (Rowe & Nevin 2014, 180-182.)

6.1.2 Valintojen teko

Kommunikaation ongelmallisuus heijastuu autonomiaan vaikeutena, jopa kyvyttömyytenä tehdä valinta. Hatton ja muut (2004) näkevät asiakkaan suuremmalla valinnanmahdollisuudella olevan yhteys niin parempaan toimintakykyyn kuin vähempään haastavaan käyttäytymiseen, ja he löysivät tutkimuksessaan vahvoja yhteyksiä sopeutuvan käytöksen ja valinnanmahdollisuuden välillä (ks. Hatton ym. 2004, 108, 110-111).

Leaning ja Adderley (2016) kuvaavat kommunikaatiota valinnanteon ja autonomian näkökulmasta. Haastavasti käyttäytyvän autismikirjon asiakkaan kanssa käytettiin erilaisia kommunikaatiomenetelmiä, jotta asiakas kykenisi tekemään valinnan. Kommunikaation tukena käytettiin voimauttavan vuorovaikutuksen toimintamallia, joka Caldwellin (2005) mukaan perustuu havainnointiin, jäljitteilyyn ja toistamiseen. Asiakasta varten muodostettiin oma tiimi työntekijöistä. Työntekijätiimi sai koulutusta ja muokkasi asiakkaan arjen hänen omaa valinnantekoansa vahvistavaksi strukturoinnin ja visuaalisten apuvälineiden avulla. Haastavaa käytöstä aiheuttavat asiat otettiin huomioon, mutta pääosin keskityttiin asiakkaalle iloa tuottaviin asioihin, joista kasattiin työkalupakki työn tueksi. (Leaning & Adderley 2016, 169-170.)

Sosiaalialan ammattihenkilön on esitettävä asiakkaalle erilaisten vaihtoehtojen eri näkökulmat ymmärrettävässä muodossa, jotta asiakas kykenee olemaan osallisena päätöksenteossa. Vaikka asiakas ei kykenisi itsemääräämiseen, hänelle on annettava mahdollisuus osallisuuteen. (Arki, arvot ja etiikka 2017, 16-17.) Leaningin ja Adderleyn (2016) kuvaama asiakas pääsi osalliseksi omaan tulevaisuuteen liittyviin päätöksiin erilaisten kommunikaatiomenetelmien avulla. Asiakkaalle pyrittiin turvaamaan tarvittava tieto päätöksiä varten tekemällä sosiaalisten tarinoiden, videoiden ja vierailujen lisäksi harjoitusta, jossa esitettiin visuaalisessa muodossa päätöksiin liittyviä hyviä ja huonoja puolia. (Ks. Leaning & Adderley 2016, 170.)

6.2 Sosiaalisen maailman kokeminen

6.2.1 Ymmärrys

Whiten (2013) mielestä autismikirjon henkilöt ovat vähemmän tietoisia siitä, kuinka ihmisten odotetaan sosiaalisissa tilanteissa käyttäytyvän. Autismikirjon henkilöillä esiintyy kyvyttömyyttä nähdä

asioita toisten ihmisten näkökulmasta sekä hankaluutta ymmärtää muutoksia ja niiden syitä. Lisäksi autismikirjon henkilön on hankala ymmärtää epäsuoria ohjeita, mikä vaikuttaa erilaisissa tilanteissa käyttäytymiseen. Näiden seikkojen vuoksi kyse ei ole varsinaisesta kyvyttömyydestä toimia eri tilanteissa, vaan siitä, että autismikirjon henkilö ei ole tietoinen tilanteen tarkoituksesta eikä ymmärrä kuinka tilanteessa olisi sopivaa käyttäytyä. (White 2013, 119.)

Shulman, Guberman, Shiling ja Bauminger (2011) puolestaan lähestyvät autismikirjon henkilöiden haastavia tilanteita ja kommunikaation ongelmallisuutta osallisuuden ja ymmärryksen näkökulmasta. Heidän mielestään autismikirjon henkilön ajatusmaailmaa on tärkeä ymmärtää. Ymmärryksen avulla on mahdollista kehittää toimintatapoja, joita käyttämällä autismikirjon henkilön ymmärrys ja osallisuus sosiaalisessa maailmassa vahvistuvat. (Shulman ym. 2011, 1374.)

Kun autismikirjon henkilön vuorovaikutustaitoja tuetaan, on autismikirjon sosiaalisen maailman kokemiseen liittyvät haasteet pidettävä mielessä, sillä Shulmanin ja muiden (2011) mukaan on mahdollista, että nämä haasteet aiheuttavat osan autismikirjon sosiaalisista häiriöistä. Autismikirjon henkilön kanssa on tärkeää harjoitella siirtämään käyttäytymiseen liittyviä periaatteita tilanteesta toiseen, sillä autismikirjolla on taipumusta ylileistämiseen ja joustamattomuuteen. Shulman ja muut (2011) näkevät, ettei autismikirjon henkilön kanssa kannata keskittyä painottamaan väärin tekemisen moraalittomuutta, vaan sen sijaan korostaa asioiden kontekstia ja yleisiä sosiaalisia sääntöjä. (Shulman ym. 2011, 1374-1375.)

6.2.2 Aistisäätelyn häiriöt

Aistisäätely liittyy keskeisesti autismikirjon kommunikaation ongelmallisuuteen. Lough, Hanley, Rodgers, South, Kirk, Kennedy ja Riby (2015) kuvaavat ilmiötä autismikirjon henkilöiden fyysisen etäisyyden säätelyn haastavuuden näkökulmasta. Autismikirjon henkilö saattaa mennä fyysisesti hyvin lähelle toista ihmistä pitäen samalla kovaa meteliä, koska hänellä ei ole ymmärrystä yksilön henkilökohtaisesta tilasta. Tällainen epätyypillinen sosiaalinen käytös yhdistetään kehityshäiriöihin, kuten autismikirjoon tai Williamsin oireyhtymään ja sillä on vaikutuksia vuorovaikutusongelmiin jokapäiväisessä elämässä. (Lough ym. 2015, 4105.)

Lough ja muut (2015) lähestyvät haastavan etäisyyden säätelyn syitä Porterin ja muiden (2007) sekä Christin ja muiden (2007) esittämästä näkökulmasta, kuinka autismikirjon henkilölle on vaikeaa olla vastaamatta ärsykeeseen lähestyä vierasta ihmistä, vaikka hän olisikin tietoinen lähestymisen asiaankuulumattomuudesta. Myös mielenterveysongelmilla voi olla vaikutusta autismikirjon fyysisen etäisyyden säätelyyn ja lisäksi on mahdollista, että osalla autismikirjon henkilöistä fyysisen etäisyyden säätelyn vaikeus näyttäytyisi päinvastaisesti epätyypillisen suurena etäisyytenä muihin ihmisiin. (Lough ym. 2015, 4106.)

Myös Gonthierin ja muiden (2016) mukaan aistisäätelyn häiriöillä on yhteyksiä autismikirjon henkilöiden käytöshäiriöihin. He jakoivat autismikirjon potilaat aistisäätelyn perusteella neljään ryhmään, joihin kuuluvat aistiyliherkät, aistialiherkät, aistihakuiset sekä aistisäätelyltään tasapainoiset. Asiakkaan aistipoikkeavuuksia on hyvä määritellä, koska tietynlaisten aistisäätelyn häiriöiden kulun ymmärrys voi ehkäistä ja lopulta hoitaa käytöshäiriöitä. (Gonthier ym. 2016, 3085-3086.)

Autismikirjon henkilöillä ilmenee itsetuhoisuutta. Itsetuhoisuus on vaurioittavaa ja Gonthierin ja muiden (2016) tutkimuksessa itsensä vahingoittamista ilmeni eniten aliherkillä autismikirjon asiakkailla. Epäillään, että aliherkkyuden vuoksi asiakas yrittäisi stimuloida aistejaan väkivallalla itseään kohtaan. Itsetuhoista käytöstä voisi esiintyä vähemmän, jos aliherkille asiakkaille järjestettäisiin enemmän aistikokemuksia. (Gonthier ym. 2016, 3086.)

6.3 Palvelujen ja tuen tarve

Autonomian näkökulmasta tarkasteltuna autismikirjon täysi-ikäiset asiakkaat tarvitsevat lisää tukea. Palvelujen puute ja hankaluudet haastavan käyttäytymisen kohtaamisessa vaikeuttavat asiakkaan autonomian tukemista. Tämän seurauksena asiakkaan osallisuuden kokemus vähenee, asiakkaalla on suurempi todennäköisyys päätyä laitosasumiseen piiriin sekä hyväksikäytön riski kasvaa. Asiakkaiden psyykelääkkeiden käyttö lisääntyy, josta aiheutuu suurempia kustannuksia. Palvelujen ja tuen puutteellinen saanti aiheuttaa suurta huolta niin autismikirjon asiakkaiden kuten myös läheisten ja työntekijöiden keskuudessa. (Manente, Maraventano, LaRue, Delmolino & Sloan 2010, 43.)

6.3.1 Henkilökunnan osaaminen

Newman, Summerhill, Mosley & Tooth (2003) korostavat henkilökunnan koulutuksen ja vertaistuen sekä suunnitelmallisuuden merkityksellisyyttä haastavissa tilanteissa. Haastavasti käyttäytyvän autismikirjon asiakkaan työntekijöille järjestettiin lisää koulutusta autismikirjosta asiakkaan ja hänen tarpeidensa ymmärtämiseksi. Prosessi johti moniammatilliseen työskentelyyn ja antoi henkilöstölle mahdollisuuksia jakaa kokemuksia asiakkaan kanssa työskentelystä. (Newman ym. 2003, 90.)

Myös Manente ja muut (2010) kuvaavat koulutuksen tärkeyttä työskentelyssä autismikirjon asiakkaiden kanssa. Autismikirjon asiakkaiden kohtaamiseen liittyvää teoriaa ja käytäntöä pitäisi yhdistää lisäämällä käytännön koulutusta korkeakouluihin. Kuitenkaan pelkästään koulutuksen lisääminen ei ole riittävää, vaan täysi-ikäisen autismikirjon asiakkaan palveluja tulee kehittää, jotta asiakkaan autonomiaa ja kommunikaatiota pystytään tukemaan haastavissakin tilanteissa. (Manente ym. 2010, 44.)

6.3.2 Muutokset

Leaning ja Adderley (2016) kuvaavat autismikirjon haastavasti käyttäytyvän asiakkaan matkaa pitkäaikaisesta sairaala-asumisesta yhteisölliseen tukiasumiseen. Tässä korostuu muutoksen näkökulma. Aluksi henkilökunnan asiakkaasta kertomat asiat olivat ongelmalähtöisiä keskittyen haastavaan käyttäytymiseen, ja myös asiakas vaikutti hyväksyneen hänestä kerrotun kielteisen tarinan. Henkilökunta oli sitä mieltä, ettei näin haastavasti käyttäytyvää asiakasta olisi mahdollista tukea siirtymään yhteisölliseen asumiseen. Henkilökunnan näkemyksen mukaan vain sairaalaympäristön tiukat rajat pitäisivät asiakkaan turvassa. (Ks. Leaning & Adderley 2016, 168-169.)

Kuinka asiakkaan autonomiaa on mahdollista toteuttaa tällaisessa tilanteessa? Tässäkin korostuu työntekijöiden vertaistuen merkitys. Leaningin ja Adderleyn (2016) kuvaama työntekijätiimi järjesti viikoittaisia tapaamisia, jossa työntekijät pääsivät jakamaan asiakkaaseen liittyviä pelkoja ja huolia. Asiakkaan kanssa alettiin työskennellä enemmän ja työntekijät kartoittivat yhdessä asiakkaan aistisäätelyn poikkeavuuksia ja muokkasivat ympäristöä niiden mukaan asiakkaalle paremmin soveltuvaksi. (Leaning & Adderley 2016, 170.)

Autismikirjon asiakasta koskevat muutokset on tehtävä suunnitelmallisesti ja asteittain. Leaning ja Adderley (2016) kuvaavat, kuinka sairaalassa pitkäaikaisesti asuvalle asiakkaalle tehtiin kahden-toista viikon siirtymäsuunnitelma ja tuleva henkilökunta vietti siirtymävaiheessa aikaa asiakkaan kanssa, jotta asiakas oppisi tuntemaan tulevat työntekijät. Prosessin lopussa koko henkilöstö otti vastaan uudenlaisen optimistisen kertomuksen asiakkaasta ja vaikutti siltä, että asiakaskin teki näin. (Leaning & Adderley 2016, 170.) Tässä tapauksessa työntekijöiden asenteet heijastuivat asiakkaan autonomiaan, koska niillä oli vaikutusta asiakkaan asumisen vaihdokseen rajoittavammista olosuhteista vapaampaan asumiseen.

Myös Newman ja muut (2003) kuvasivat muutoksen näkökulmaa autismikirjon asiakkaan ympäristön ja henkilökunnan vaihdosten näkökulmasta. Haastavasti käyttäytyvälle asiakkaalle pyrittiin järjestämään strukturoitu ja vakaa ympäristö. Ympäristön muutosten tarkoituksena oli pyrkiä lisäämään asiakkaan myönteistä reagoitua ympäröiviin ihmisiin sekä paikkoihin ja vähentämään asiakkaan tarvetta kommunikoida haastavan käyttäytymisen kautta. Asiakkaan myönteinen käyttäytyminen lisääntyi päivätoimintakeskuksessa, toisin kuin kotona. Asiakkaan kotona tapahtuneet työntekijöiden vaihdokset nähtiin yhtenä mahdollisena syynä tähän, koska asiakas olisi tarvinnut aikaa tunteakseen olonsa turvalliseksi uusien työntekijöiden seurassa. Uudet työntekijät puolestaan olisivat tarvinneet lisää koulutusta ja aikaa asiakkaan tilanteen syvällisempään perehtymiseen. (Newman ym. 2003, 89.)

Muutoksen näkökulmasta Manenten ja muiden (2010) mukaan niin vanhempien, kouluttajien kuin työntekijöiden tulee yhdessä kehittää siirtymävaihetta nuorille autismikirjon aikuisille koulunkäynnin päättymisen vaiheeseen. Autismikirjon nuorten aikuisten tulisi harjoitella erilaisia käytännön taitoja ja käyttäytymisen hallintaa, joihin liittyvät niin ammatilliset taidot, kommunikaatiotaidot, itsestä ja omasta hyvinvoinnista huolehtiminen sekä vapaa-aika. (Manente ym. 2010, 43.)

Nuoren autismikirjon aikuisen palvelut ja tuki on tärkeä saada ulottumaan koulumaailman ulkopuolelle. Siihen vaikuttavat käytettävissä olevat resurssit, henkilökunnan mitoitukset, kommunikaatiomenetelmät ja niiden toteuttamiskelpoisuus, erilaisten vapaa-ajan aktiviteettien tarjonta sekä odotukset taidoista ja käyttäytymisestä. Asiakkaan valmistautuminen uuteen ympäristöön on otettava hyvin huomioon, unohtamatta tulevan ympäristön soveltuvuuden arviointia. Manenten

(2010) mukaan näillä tekijöillä voi olla merkittävä vaikutus asiakkaan itsenäisen elämän toteutumiseen siirtymävaiheen jälkeen. (Manente ym. 2010, 43-44.) Jos palvelujen ja tuen tarvetta ei oteta huomioon, autismikirjon henkilön autonomia voi näyttäytyä haastavissa tilanteissa hyvin matalana.

7 Johtopäätökset

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata, kuinka autismikirjon henkilön autonomia ja kommunikaation ongelmallisuus näyttäytyvät palveluasumisen haastavissa tilanteissa. Kommunikaatiolla tarkasteltiin autismikirjon henkilöiden ilmaisua, heidän erilaisia keinojaan viestiä sekä heidän ymmärrystänsä ja käyttäytymistä sosiaalisissa tilanteissa. Kommunikaation ongelmallisuutta käsiteltiin haastavien tilanteiden näkökulmasta ja kuinka se heijastuu autonomiaan. Autonomialla tarkoitettiin ihmisen oikeutta tehdä valintoja ja päättää itseä koskevista asioista, oikeudesta ilmaista ja oikeudesta tulla kuulluksi myös haastavissa tilanteissa. Autismikirjolla on erilaisia piirteitä, jotka vaikuttavat vuorovaikutukseen, käyttäytymiseen, kykyyn elää itsenäisesti ja selviytyä arjesta. Tarkoituksena oli tarkastella autismikirjon autonomian näyttäytymistä haastavissa tilanteissa.

Autismikirjon henkilön autonomia näyttäytyy haastavissa tilanteissa kyvyttömyytenä ilmaista oma mielipide, kyvyttömyytenä tehdä päätös, eikä siihen välttämättä anneta mahdollisuuttakaan. Autonomia toteutuu paremmin henkilöillä, joilla autismikirjo ja kehitysvammaisuus ovat lievempiä ja joiden toimintakyky on korkeampi (ks. Rowe & Nevin 2014, 182-183; Hatton ym. 2004, 111). Matalan toimintakyvyn omaavilla henkilöillä autonomian taso näyttäytyy huolestuttavan matalana (ks. Gonthier ym. 2016, 3086), vaikka jokaisella henkilöllä on lain mukaan oikeus päättää omista asioista (Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016, 3 artikla).

Kommunikaation näkökulmasta on keskeistä se, että haastava käyttäytyminen on yksi tapa kommunikoida. Tämä tulisi ymmärtää työkentällä ja pyrkiä näkemään, mitä asiakkaan haastavan käyttäytymisen takana on (ks. Rowe & Nevin 2014, 178). Onko haastava käytös väärinymmärretty, jos käytöksen takana onkin jokin tarve, jota asiakas ei ole muutoin kyennyt ilmaisemaan?

Kommunikaatiolla on suuri merkitys autismikirjon autonomialle. Autismikirjon kommunikaation haasteet vaativat paljon työtä, jotta henkilön mielipide saadaan selville. Kun kommunikaation ja ymmärryksen eteen jaksetaan työskennellä, paranee asiakkaan autonomia (ks. Rowen & Nevin

2014, 179, 182; Leaning & Adderley 2016, 170), vaikka toisaalta matalamman toimintakyvyn omaavien autismikirjon henkilöiden kohdalla voi mielipiteen selvittäminen yrityksistä huolimatta jäädä tulkinnan tasolle (ks. Rowe & Nevin 2014, 180-182).

Kommunikaation näkökulmasta uusiin ihmisiin tutustumisella on tärkeä merkitys, koska muutokset ja työntekijöiden vaihdokset aiheuttavat haastavia tilanteita autismikirjon henkilöille (ks. Leaning & Adderley 2016, 170; Newman ym. 2003, 89). Palveluasumisen puolella työntekijöiden vuoronvaihdot voivat olla haastavia ja niihin suunnitellaan tarvittaessa erilaisia keinoja toteuttaa ne mahdollisimman sujuvaksi asiakkaan näkökulmasta. Toisinaan tilanteet voivat silti eskaloitua esimerkiksi väkivaltaana työntekijöitä kohtaan, jolloin on tärkeintä taata kaikkien osapuolten turvallisuus. Työturvallisuuslain (2002) mukaan vaaraa ja väkivaltaa aiheuttavia tilanteita tulee pyrkiä ehkäisemään etukäteen. Tällaisilla työpaikoilla on oltava asianmukaiset hälyttimet, joilla työntekijät voivat tarvittaessa hälyttää apua. Toimintatavat uhka- ja vaaratilanteisiin on oltava työpaikassa selvillä etukäteen. (L738/2002, §27.)

Jos autismikirjon henkilö ei pysty hillitsemään itseään, ei hän voi haastavalle tilanteelle paljoakaan, ja siihen täytyisi löytää ymmärrystä ja resursseja työskennellä kohti vähemmän haastavaa tilannetta. Haastava käyttäytyminen voi johtaa laitosasumiseen (Manente ym. 2010, 43), eli autonomian rajoittamiseen, joten haastavaa käytöstä pitää työkentällä hoitaa ja kohdata hyvin (Leaning & Adderley 2016, 170).

Strukturoimattomuus asiakkaan arjessa ja ympäristössä voi johtaa haastaviin tilanteisiin. Jos autismikirjon henkilön ympäristössä on jotain häntä ja hänen aistisäätelyään häiritsevää, voi se johtaa haastavaan käyttäytymiseen. Asiakkaan ympäristöä kannattaa pyrkiä muokkaamaan strukturoiduksi ja vakaaksi, koska se voi vähentää asiakkaan tarvetta kommunikoida haastavan käyttäytymisen kautta (ks. Newman ym. 2003, 89).

Haastavasti käyttäytyvien autismikirjon henkilöiden kanssa työskentelevillä voi olla työhön liittyviä pelkoja ja huolia ja työntekijöiden jaksaminen kärsii asiakkaiden haastavasta käyttäytymisestä (ks. Leaning & Adderley 2016, 170; Manente ym. 2010, 43). Kuten teoreettisessa viitekehyksessäkin kävi ilmi, haastavat tilanteet vievät voimia niin työntekijöiltä kuin asiakkailtakin. Jos haastavaa

käyttäytymistä ei lähdetä hoitamaan, johtaa se autonomian näkökulmasta lisääntyviin rajoitustoi-
menpiteisiin ja heikompaan autonomiaan (ks. Manente ym. 2010, 43).

Haastavat tilanteet ovat autismikirjon henkilöille yleisiä, sillä osalle autismikirjon henkilöistä pie-
netkin muutokset aiheuttavat erittäin suurta ahdistusta (ks. Rowe & Nevin 2014, 181). Kerola ja
Sipilä (2017) luettelevat rentoutumis- ja rauhoittumiskeinoiksi esimerkkeinä tutun esineen hypis-
telyn, painavan peiton alle kääriytymisen, aistihuoneessa oleilun ja musiikin kuuntelun (Kerola &
Sipilä 2017, 63).

8 Pohdinta

8.1 Luotettavuus ja eettisyys

Kangasniemen ja muiden (2013, 298) mukaan Fitzgerald ja Rumrill (2005) esittävät kuvailevan kir-
jallisuuskatsauksen tulosten kuvailun rakentuvan melko subjektiivisesti, joten se voi tuoda rajoi-
tuksia kirjallisuuskatsauksen luotettavuuteen. Koska olen itse työskennellyt autismikirjon henkilöi-
den kanssa palveluasumisen puolella, riskinä tässä tutkimuksessa on omien kokemukseni ja
näkemysteni vaikuttaminen lopputuloksiin. Olen ottanut tämän huomioon prosessin eri vaiheissa.

Kirjallisuuskatsauksen luotettavuutta voi laskea se, että toteutin opinnäytetyöni yksin, sillä tiedon-
haun prosessissa olisi suositeltavaa olla kaksi tutkijaa mukana luotettavuuden lisäämiseksi (Niela-
Vilén & Hamari 2016, 27). Tein kuitenkin useita alustavia koehakuja ennen lopullista kirjallisuusha-
kua ja muokkasin hakulauseketta alkuvaiheessa. Tiedonhaku on toistettavissa, olen kuvannut tie-
donhakuni mahdollisimman tarkasti luvussa 5.2. Olen hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti
noudattanut rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta sekä antanut tunnustusta alkuperäisille kir-
joittajille tekemällä asianmukaiset viittaukset alkuperäisiin lähteisiin (Hyvä tieteellinen käytäntö
2021).

Sisäänotto- ja poissulkukriteereihini kuului koko tekstin saatavuus ja maksuttomuus. Niela-Vilénin
ja Hamarin (2016, 26) mukaan nämä ovat kriteereitä, jotka muokkaavat katsauksen luotettavuutta,
mutta joista voidaan vielä kandidaattitasoisessa tutkimuksessa joustaa. Tutkimusaineistoni julkai-
suajankohdat sijoittuvat aikavälille 2003-2016. Kaikki tutkimukset ovat englanninkielisiä ja koska
oma äidinkieleni on suomi, jouduin turvautumaan sanakirjaan ja pohtimaan sanojen moninaisia

merkityksiä aineistoa lukiessani, mikä on voinut vaikuttaa tulosten esittämisen tarkkuuteen. Osa tutkimuksista on hiukan vanhempia, ja koska kaikki tutkimukset sijoittuvat muualle kuin suomalaiseen sosiaalipalvelujärjestelmään, voi eri maissa sijaitsevien palveluiden, käytäntöjen ja lainsäädäntöjen suhteen olla eroja ja tämä on hyvä ottaa tuloksia tarkastellessa huomioon.

8.2 Tulosten hyödynnettävyys ja jatkotutkimusehdotukset

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata autismikirjon henkilöiden autonomiaa ja kommunikaatiota haastavissa tilanteissa palveluasumisen näkökulmasta. Tulokset tukivat ja täsmensivät käyttämäni teoreettista viitekehystä. Tuloksista löytyi sekä autismikirjon autonomian kuvailua että kommunikaation ongelmallisuuden heijastumisen kuvailua haastavissa tilanteissa.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tehdä kirjallisuuskatsaus, jota toimeksiantaja Keski-Suomen Vammaispalvelusäätiö voi hyödyntää työssään autismikirjon asiakkaiden kanssa. Autonomia ja kommunikaatio liittyvät vahvasti toisiinsa ja synnyttävät keskustelua ja pohdintaa autismikirjon parissa työskentelevien keskuudessa. Aihe on tärkeä ja koskettaa niin asiakkaita, heidän läheisiään kuin työntekijöitäkin. Tavoitteena oli kuvata autismikirjon autonomiaa ja kommunikaatiota haastavissa tilanteissa sekä esitellä työ Keski-Suomen Vammaispalvelusäätiön työntekijöille.

Työskentely autismikirjon asiakkaiden kanssa vaatii erityisosaamista. Työntekijän on osattava kohdata asiakas myös haastavassa tilanteessa, ja hänellä on oltava tietoa ja ymmärrystä autismikirjon piirteistä, kuten aistipoikkeavuuksista, sosiaalisten tilanteiden hankaluuksista, muutoksiin sopeutumisen haasteista, strukturoinnin tärkeydestä ja mahdollisesta väkivaltaisuudesta. Karin ja muiden (2020) mukaan autismikirjon henkilöiden kuntoutukseen kuuluvat rutiinien turvaaminen sekä arjen strukturointi, aistikuorman minimointi, sosiaalisten taitojen ja itsenäisen elämän harjoittelu, kuvien käyttö kommunikaatiossa, päivä- ja työtoiminta sekä ohjatut vapaa-ajan aktiviteetit (Kari ym. 2020, 69).

Kommunikointi autismikirjon henkilön kanssa voi olla haastavaa, joten työntekijän on hallittava erilaisia kommunikaatiomenetelmiä yksilöllisesti kunkin asiakkaan tarpeen mukaan. Kohtaamiset autismikirjon asiakkaiden kanssa ovat niin herkkiä, että niihin tarvitaan ennen kaikkea vahvaa asiakastyön osaamista, joka on Sosiaalialan AMK-verkoston (2016) mukaan sosionomin ammatillista ydinosaamista (ks. Arene 2017, 10).

Sosiaalialan AMK-verkoston (2016) mukaan sosionomin kompetensseihin kuuluvat kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, johon lukeutuvat osallisuuden edistäminen ja syrjäytymisen ehkäisy, sekä sosiaalialan eettinen osaaminen, jonka ytimessä on ihmisarvon edistäminen (Arene 2017, 10). Autismikirjon asiakkaiden osallisuuden ja autonomian edistäminen voi olla hankalaa etenkin haastavissa tilanteissa, mutta sosiaalihuoltolain mukaan asiakkaan osallisuutta ja itsemääräämistä on edistettävä (SHL 1301/2014, §1, §4).

Kerolan ja Sipilän (2017) mukaan haastavaa käyttäytymistä tulee analysoida ja etsiä ratkaisuksi uusia toimintatapoja, joiden avulla haastavasta käyttäytymisestä tulisi tarpeetonta. Asiakkaalle pitää löytää muita väyliä itseilmaisuun, jolloin hänen ei tarvitse ilmaista itseään haastavalla käyttäytymisellä. (Kerola & Sipilä 2017, 23-24.) Jatkotutkimusehdotuksena näkisin tarpeellisenä tutkia palveluasumisen työntekijöiden kokemuksia autismikirjon asiakkaiden haastavista tilanteista. Olisi tärkeää selvittää millaisena työntekijät kokevat työilmapiirin, työhyvinvoinnin sekä mahdolliset uhkaavat tilanteet. Lisäksi työntekijöiden keskinäistä kommunikaatiota haastavissa tilanteissa olisi hyödyllistä tutkia. Näkisin sosiaalialan kannalta tärkeänä kartoittaa työntekijöiden kokemuksia tiimityöskentelystä haastavissa tilanteissa, sillä tilanteet ovat raskaita ja niissä tarvitaan saumatonta yhteistyötä paikalla olevien kesken.

Autismikirjon haastavia tilanteita ei ole etenkin aikuisten osalta tutkittu kattavasti. Kuten aineistonkeruussani tuli esille, autismikirjon lapsista on tehty enemmän tutkimuksia. Näkisin tarpeellisenä kehittää tutkimusta autismikirjon aikuisista asiakkaista, koska työskentely heidän kanssaan edellyttää lisää osaamista ja palveluja (ks. Kuvio 2). Aikuisten autismikirjon asiakkaiden kohtaamisesta tarvitaan lisää tutkimusta, jotta työntekijät pystyvät edistämään asiakkaiden autonomiaa ja osallisuutta parhaalla mahdollisella tavalla.

Lähteet

- Arene. 2017. Sosionomi tuottaa hyvinvointia läpi elämänkaaren. Ammattikorkeakoulutus sosiaalialan muutoksen edistäjänä. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry:n työryhmän selvitys sosiaalialan tilanteesta ja kehityksestä 2017. Viitattu 10.3.2021. http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2018/arene_sosionomiselvitys_pitka_raportti_fin.pdf?t=1526901428.
- Arki, arvot ja etiikka. 2017. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Viitattu 12.3.2021. <https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/>.
- Arvio, M. 2011. Kehitysvamma-käsite. Teoksessa Kehitysvammaisen potilaana. Arvio, M. & Aaltonen, S. Duodecim. Helsinki: Otava, 12-16.
- Arvio, M. 2011. Monitekijäiset kehitysvammaoireyhtymät. Teoksessa Kehitysvammaisen potilaana. Arvio, M. & Aaltonen, S. Duodecim. Helsinki: Otava, 91-99.
- Attwood, T. 2005. Aspergerin oireyhtymä. Opas vanhemmille ja asiantuntijoille. Suom. Tuomi, M. Haukkarannan koulun julkaisusarjat. Jyväskylä: Kopijyvä.
- Castrén, M. 2019. Diagnostiikan perusta nykykäytännön mukaan. Teoksessa Autismikirjo – tausta, diagnostiikka ja tutkimus. Timonen, T., Castrén, M. & Ärölä-Dithapo, M. Jyväskylä: PS-kustannus, 42-48.
- Castrén, M. & Timonen, T. 2019. Lääkehoidot autismikirjossa. Teoksessa Autismikirjo - tausta diagnostiikka ja tutkimus. Timonen, T., Castrén, M. & Ärölä-Dithapo, M. Jyväskylä: PS-kustannus, 286-291.
- Gonthier, C., Longuépée, L. & Bouvard, M. 2016. Sensory Processing in Low-Functioning Adults with Autism Spectrum Disorder: Distinct Sensory Profiles and Their Relationships with Behavioral Dysfunction. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 46, 9, 3078-3089. Viitattu 9.2.2021. <https://janet.finna.fi, CINAHL Plus with Full Text>.
- Gustafsson, H. 2011. YK:n vammaissopimus käyttöön! -käsikirja. Toim. 2011, uud. 2016, 2019. Invalidiliitto. Viitattu 2.3.2021. https://www.invalidiliitto.fi/sites/default/files/2020-04/YK_vammaissopimus_paivitys2019_0.pdf.
- Hatton, C., Emerson, E., Robertson, J., Gregory, N., Kessissoglou, S. & Walsh, P.N. 2004. The Resident Choice Scale: a measure to assess opportunities for self-determination in residential settings. *Journal of Intellectual Disability Research*, 48, 2, 103-113. Viitattu 8.2.2021. <https://janet.finna.fi, CINAHL Plus with Full Text>.
- Hyvä tieteellinen käytäntö. 2021. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 14.2.2021. <https://www.jyu.fi/fi/tutkimus/tutkimusetiikka/hyva-tieteellinen-kaytanto>.
- ICF. N.d. Pääluokka 3 - Kommunikointi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 24.2.2021. <https://www.thl.fi/icf-koodit/#D3>.
- Itsemääräämisoikeuden tukeminen. N.d. Tuki ja palvelut. Vammaispalvelujen käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 23.11.2020. <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/tuki-ja-palvelut/itsemaaramisoikeuden-tukeminen>.

Jyväskylän yliopisto. N.d. Teemoittelu. Menetelmäpolkuja humanisteille. Viitattu 13.2.2021. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/teemoittelu>.

Kangasniemi, M., Utriainen, K., Ahonen, S-M., Pietilä, A-M., Jääskeläinen, P. & Liikanen, E. 2013. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. *Hoitotiede*, 25, 4, 291-301. Viitattu 14.2.2021. <https://janet.finna.fi>, Elektra.

Kari, O., Laakso, S., Niskanen, T. & Seppänen, M. 2020. *Vammaistyön käsikirja*. Helsinki: Sanoma Pro.

Kerola, K. & Kujanpää, S. 2009. *Autismin kirjo*. Teoksessa *Autismin kirjo ja kuntoutus*. Kerola, K., Kujanpää, S. & Timonen, T. Jyväskylä: PS-kustannus, 23-33.

Kerola, K. & Kujanpää, S. 2009. Haastavan käyttäytymisen kohtaaminen. Teoksessa *Autismin kirjo ja kuntoutus*. Kerola, K., Kujanpää, S. & Timonen, T. Jyväskylä: PS-kustannus, 129-148.

Kerola, K. & Sipilä, A-K. 2017. Haastava käyttäytyminen – muutoksen mahdollisuuksia. *Valterin julkaisusarja nro 1*. Oulu: Valterin koulu.

Keski-Suomen Vammaispalvelusäätiö. 2020. Keski-Suomen Vammaispalvelusäätiön www-sivut. Viitattu 28.10.2020. <http://www.ksvs.fi/>.

Koskentausta, T., Koski, A. & Tani, P. 2018. Aikuisen autismikirjon häiriö. *Katsaus. Duodecim*, 134, 1493-500. Viitattu 11.3.2021. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/304198/duo14424.pdf?sequence=1>.

Kumpuvuori, J. 2006. Perusoikeuksien rajoittamisesta kehitysvammaisten palvelujen toteuttamisessa. *Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:45*. Helsinki: Yliopistopaino. Viitattu 2.3.2021. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74000/stm-45_B5_KORJ.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

L 731/1999. Suomen perustuslaki. Viitattu 23.11.2020. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>.

L 738/2002. Työturvallisuuslaki. Viitattu 1.3.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020738>.

L 1325/2014. Yhdenvertaisuuslaki. Annettu 30.12.2014. Viitattu 11.3.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>.

Leaning, B. & Adderley, H. 2016. From long-stay hospitals to community care: reconstructing the narratives of people with learning disabilities. *British Journal of Learning Disabilities*, 44, 2, 167-171. Viitattu 10.2.2021. <https://janet.finna.fi>, CINAHL Plus with Full Text.

Lough, E., Hanley, M., Rodgers, J., South, M., Kirk, H., Kennedy, D. & Riby, D. 2015. Violations of Personal Space in Young People with Autism Spectrum Disorders and Williams Syndrome: Insights from the Social Responsiveness Scale. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 45, 12, 4101-4108. Viitattu 8.2.2021. <https://janet.finna.fi>, CINAHL Plus with Full Text.

Manente, C.J., Maraventano, J.C., LaRue, R.H., Delmolino, L. & Sloan, D. 2010. Effective Behavioral Intervention for Adults on the Autism Spectrum: Best Practices in Functional Assessment and Treatment Development. *Behavior Analyst Today*, 11, 1, 36-48. Viitattu 8.2.2021. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ911979.pdf>.

Newman, D.W., Summerhill, L., Mosley, E. & Tooth, C. 2003. Working with an Adult Male with Down's Syndrome, Autism and Challenging Behaviour: Evaluation of a Programme of Staff Support and Organizational change. *British Journal of Learning Disabilities*, 31, 2, 85-90. Viitattu 9.2.2021. <https://janet.finna.fi>, ERIC.

Niela-Vilén, H. & Hamari, L. 2016. Kirjallisuuskatsauksen vaiheet. Teoksessa Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. Toim. Stolt, M., Axelin, A. & Suhonen, R. Turun yliopisto. Hoitotieteen laitoksen julkaisuja, tutkimuksia ja raportteja sarja A73. 2. korj.p. Turku: Juvenes Print, 23-34.

Nind, M. & Hewett, D. 2011. Voimauttava vuorovaikutus. Opas toimintatavan käyttöön. Suom. Salminen, J. Helsinki: Kehitysvammaliitto.

Puusa, A. 2011. Laadullisen aineiston analysointi. Teoksessa Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Toim. Puusa, A. & Juuti, P. Vantaa: Johtamistaidon opisto, 114-125.

Rowe, G. & Nevin, H. 2014. Bringing 'patient voice' into psychological formulations of in-patients with intellectual disabilities, autism spectrum disorder and severe challenging behaviours: report of a service improvement pilot. *British Journal of Learning Disabilities*, 42, 3, 177-184. Viitattu 8.2.2021. <https://janet.finna.fi>, CINAHL Plus with Full Text.

SHL 1301/2014. Sosiaalihuoltolaki. Viitattu 1.3.2021. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>.

Shulman, C., Guberman, A., Shiling, N. & Bauminger, N. 2012. Moral and Social Reasoning in Autism Spectrum Disorders. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 42, 7, 1364-1376. Viitattu 10.2.2021. <https://janet.finna.fi>, CINAHL Plus with Full Text.

Socada, L. 2020. Autismikirjon häiriöt. Lääkärikirja Duodecim. Viitattu 11.3.2021. https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00355.

Sosiaalihuollon asiakaslaki 812/2000. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. Viitattu 23.11.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812#L2P9>.

Suhonen, R., Axelin, A. & Stolt, M. 2016. Erilaiset kirjallisuuskatsaukset. Teoksessa Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. Toim. Stolt, M., Axelin, A. & Suhonen, R. Turun yliopisto. Hoitotieteen laitoksen julkaisuja, tutkimuksia ja raportteja sarja A73. 2. korj.p. Turku: Juvenes Print, 7-22.

Timonen, T. 2019. Terapeuttisen kuntoutusohjelman perusteet. Teoksessa Autismikirjo – tausta, diagnostiikka ja tutkimus. Timonen, T., Castrén, M. & Ärölä-Dithapo, M. Jyväskylä: PS-kustannus. 294-307.

Timonen, T. & Ärölä-Dithapo, M. 2019. Terapeuttinen toiminta käyttäytymisanalyysissä ja kognitiivisessa käyttäytymisterapiassa. Teoksessa Autismikirjo – tausta, diagnostiikka ja tutkimus. Timonen, T., Castrén, M. & Ärölä-Dithapo, M. Jyväskylä: PS-kustannus. 308-326.

Vanhala, R. 2018. Autismikirjon häiriöt. Artikkel. Lääkärin Käsikirja. Kustannus Oy Duodecim. Viitattu 28.10.2020. <https://janet.finna.fi>, Duodecim Terveysportti.

Wallace, S., Guldberg, K. & Bailey, A. 2019. A Research Review on Autism. Deduktia. Mäntsälä: Eteva. Viitattu 11.3.2021. <https://www.eteva.fi/globalassets/ladattavat-tiedostot/a-research-review-on-autism.pdf>.

White, S.J. 2013. The Triple I Hypothesis: Taking Another('s) Perspective on Executive Dysfunction in Autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 43, 1, 114-121. Viitattu 11.2.2021. <https://janet.finna.fi>, ERIC.

Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016. Viitattu 2.3.2021. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2016/20160027/20160027_2.

Äikäs, A. 2012. Toiselta asteelta eteenpäin. Narratiivinen tutkimus vaikeavammaisen nuoren aikuisen koulutuksesta ja työllistymisestä. Väitöskirja. University of Eastern Finland, Joensuu. *Dissertations in Education, Humanities and Theology*, 28. Tampere: Juvenes Print. Viitattu 26.2.2021. https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/10999/urn_isbn_978-952-61-0776-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Ärölä-Dithapo, M. 2019. ASI eli Ayresin sensorisen integraation teoria ja terapia. Teoksessa *Autismikirjo – tausta, diagnostiikka ja tutkimus*. Timonen, T., Castrén, M. & Ärölä-Dithapo, M. Jyväskylä: PS-kustannus, 327-333.

Liitteet

■ Tutkimusaineisto

Tutkimuksen tekijä(t), vuosi, julkaisupaikka.	Tutkimuksen nimi	Tutkimuksen tarkoitus	Tutkimusaineisto	Keskeiset tulokset
Rowe, G. & Nevin, H. 2014. <u>British Journal of Learning Disabilities.</u>	Bringing "patient voice" into psychological formulations of inpatients with intellectual disabilities, autism spectrum disorder and severe challenging behaviours: report of a service improvement pilot.	Palvelun parannuksen pilotiprojekti potilaiden edun vuoksi, tarkoituksena arvioida, saako potilas äänensä kuuluville. Potilaat kuuluvat autismikirjoon ja heillä on kehitysvammaisuutta sekä vaikeaa käyttäytymistä.	Havainnoitiin ja haastateltiin neljää autismikirjon palveluosaston potilasta.	Potilaan ääni on mahdollista saada kuuluviin, sitä paremmin mitä lievempiä potilaan autismikirjo ja kehitysvammaisuus ovat.

<p>Leaning, B. & Adderley, H. 2016. <u>British Journal of Learning Disabilities.</u></p>	<p>From Long-Stay Hospitals to Community Care: Reconstructing the Narratives of People with Learning Disabilities.</p>	<p>Kuvata yksittäisen potilaan matka laitostasumisesta yhteisölliseen asumiseen.</p>	<p>62-vuotias mies jolla syviä oppimisvaikeuksia, autismikirjoa, vaikeaa haastavaa käyttäytymistä. Asunut 46 vuotta pitkäaikaisessa kampusmaisessa sairaala-asumisessa.</p>	<p>Asiakasta tuettiin tekemään omia päätöksiä antamalla hänelle tarpeeksi tietoa erilaisia kommunikatiivien menetelmiä käyttäen. Työntekijöiden erilainen ja uusi suhtautumistapa tuki asiakkaan muuttoa sairaalasta yhteisöön.</p>
<p>Manente, C. J., Maraventano, J.C., LaRue, R.H., Delmolino, L. & Sloan, D. 2010. Behaviour Analyst Today.</p>	<p>Effective Behavioral Intervention for Adults on the Autism Spectrum: Best Practices in Functional Assessment and Treatment Development.</p>	<p>Tilannekatsaus autismitikijon aikuisten hoidon kehityksen ja arvioinnin vallitsevista kysymyksistä sekä potentiaalisten strategioiden esittely palvelujen parantamiseksi.</p>	<p>Kirjallisuuskatsaus.</p>	<p>Keskeisin huoli on autismitikijon haastavan käyttäytymisen arviointi ja hoito. Autismitikijon aikuisille on kehitettävä palveluita ja tutkimuksia jatkettava, jotta aikuistuva autismitikijon henkilö pärjäisi arjessa, eikä</p>

				joutuisi laitos- asumisen pii- riin.
Shulman, C., Guberman, A., Shiling, N. & Bauminger, N. 2012. Journal of Autism and Developmental Disorders.	Moral and Social Rea- soning in Autism Spectrum Disorders.	Vertailla autis- mikirjon ja neurotyypillis- ten henkilöi- den moraalista perustelua.	18 autismikir- jon nuorta ja 18 neurotyypil- listä nuorta.	Autismikirjon henkilölle on selitettävä pe- rusteellisesti, miksi jokin sääntö on ole- massa ja miksi jokin asia on väärin. Tarvi- taan lisää ym- märrystä sii- hen, kuinka autismikirjon henkilö näkee maailman.
Gonthier, C., Longuépée, L. & Bouvard, M. 2016. Journal of Autism and Developmental Disorders.	Sensory Processing in Low- Functioning Adults with Autism Spectrum Disorder: Distinct Sensory Profiles and	Luokitella ais- tisäätelyn häi- riöitä alaluok- kiin sekä tutkia, kuinka aistisäätelyn häiriöt liittyvät käyttäytymis- häiriöihin au- tismikirjolla.	148 autismi- sikon potilasta sekä ei-klini- nen kontrolli- ryhmä.	Potilaita luoki- teltiin neljään eri alaluok- kaan. Aistisä- ätelyn häiriöt ennustavat käytöshäiriöi- den tietynlaista kulkua.

	Their Relationships with Behavioral Dysfunction.			
Hatton, C., Emerson, E., Robertson, J. Gregory, N., Kessissoglou, S. & Walsh, P.N. 2004. Journal of Intellectual Disability Research.	The Resident Choice Scale: a measure to assess opportunities for self-determination in residential settings.	Tutkia mittarin sopivuutta mitata itsemäärämisen toteuttamisen mahdollisuuksia.	Yhteensä 50 haastattelua, jota koostuivat asukkaiden ja työntekijöiden haastatteluista. Asukkaat ovat kehitysvammaisia, joista osa kuuluu lisäksi autismikirjoon.	Mittari on lupaava keino mitata kehitysvammaisten aikuisten mahdollisuuksia itsemäärämisen harjoittamiseen. Asukkaan suurempi valinnan mahdollisuus on yhteydessä parempaan asukkaan kyvykkyyteen ja harvempaan haastavaan käyttäytymiseen.
Newman, D.W., Summerhill, L., Mosley, E. & Tooth, C. 2003.	Working with an adult male with	Kuvata työkentelyä yhden asiakkaan kanssa. Kuvata	Mies, jolla Downin syndrooma, autismi	Asiakkaan myönteinen käytös lisääntyi päiväkeskukseen.

British Journal of Learning Disabilities.	Down's syndrome, autism and challenging behaviour: evaluation of a programme of staff support and organizational change.	henkilökunnalle toteutettua interventiota, jonka tarkoituksena on lisätä henkilökunnan tietoa autismista, parantaa henkilökunnan kommunikointia sekä toteuttaa kokonaisvaltainen hoitosuunnitelma läpi elinpiirin.	mia sekä haastavaa käyttäytymistä.	sessa, ei kotona. Henkilökunnan vaihdokset asiakkaan kotona vaikuttivat mahdollisesti asiaan.
White, S.J. 2013. Journal of Autism and Developmental Disorders.	The Triple I Hypothesis: Taking Another's Perspective on Executive Dysfunction in Autism.	Esittää, kuinka hankalaa autismin kirjjon henkilön on seurata mieltävaltaisia sääntöjä ja epäsuoria ohjeita.	Kirjallisuuskatsaus.	Kun autismin kirjjon henkilö ei ymmärrä, mitä tehtävällä haetaan, ei ole kyse osaamisesta, vaan epäsuoran ohjeen ymmärtämisen vaikeudesta, mentalisaation hankaluudesta.

<p>Lough, E., Hanley, M., Rodgers, J., South, M., Kirk, H., Kennedy, D. & Riby, D. 2015. Journal of Autism and Developmental Disorders.</p>	<p>Violations of Personal Space in Young People with Autism Spectrum Disorders and Williams Syndrome: Insights from the Social Responsiveness Scale.</p>	<p>Mitata autismikirjon ja Williamsin oireyhtymän henkilöiden sosiaalista käyttäytymistä henkilöiden vanhempien kertomana.</p>	<p>101 autismikirjon henkilöä (8-37 v.), 77 Williamsin oireyhtymää sairastavaa henkilöä (4-36 v.) ja 118 tyypillisesti kehittyvää henkilöä (3-36 v.).</p>	<p>On tarvetta kehittää interventiota opastamaan, kuinka asiallinen fyysinen etäisyys ihmisten välillä pidetään. Näin saadaan myönteisiä sosiaalisia tilanteita, jotka suojaisivat henkilöitä sosiaaliselta haavoittuvuudelta.</p>
---	--	--	---	--